

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Mari – křižovatka kultur
Martina Sepešiová

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická
Katedra blízkovýchodních studií
Studijní program Mezinárodní teritoriální studia
Studijní obor Blízkovýchodní studia

Bakalářská práce
Mari – křižovatka kultur
Martina Sepešiová

Vedoucí práce:

PhDr. Lukáš Pecha Ph.D.
Katedra blízkovýchodních studií
Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedeníh pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2012

.....

Obsah

1 ÚVOD.....	1
2 DOPISY.....	3
3 DIPLOMATICKÉ STYKY.....	4
4 KORESPONDENCE ŽEN.....	5
5 VĚŠTĚNÍ.....	6
6 VOJENSTVÍ.....	8
6.1 Složení armády.....	8
6.2 Výzbroj.....	9
6.3 Taktika.....	9
6.4 Další aspekty války.....	10
7 DŮLEŽITÍ AKTÉŘI STAROBABYLONSKÉHO OBDOBÍ.....	11
7.1 Mari.....	11
7.2 Babylon za vlády Ḫammu-rāpiho.....	13
7.3 Elam.....	13
7.4 Larsa.....	14
7.5 Ešnunna.....	14
7.6 Asýrie	15
8 REKONSTRUKCE DĚJINNÝCH UDÁLOSTÍ.....	16

8.1 První roky vlády Zimrī-Līma.....	16
8.1.1 Vztahy s Ešnunnou.....	17
8.2 Nástup Elamu na scénu.....	18
8.2.1 Mobilizace jednotek spojenců na podporu Babylonu.....	23
8.2.2 Střet Elamu a Babylonu.....	25
8.3 Změny na severu.....	27
8.4 Konflikt mezi Babylonem a Larsou.....	30
8.5 Pád Mari.....	33
9 ZÁVĚR.....	37
10 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ.....	40
11 RESUMÉ.....	41
12 PŘÍLOHY.....	43

1 ÚVOD

Objevení města Mari bylo zcela náhodné. Místní obyvatelé, již využívají ruiny v této oblasti (Abu Kemal) jako místo pro poslední odpočinek svých zemřelých, jednoho dne, právě při pohřbu, narazili na sochu. Stalo se tak v srpnu 1933 a jednalo se konkrétně o rozvaliny na Tell Hariri. E. Cabane, francouzský poručík, který byl zde inspektorem, oznámil tento nález. V důsledku toho muzeum Louvre vyslalo archeologa A. Parrota, aby dané ruiny prozkoumal. Zanedlouho bylo objeveno více soch a jedna z nich nesla nápis se jménem panovníka a jeho označením jako „krále Mari“. Vznikla tedy domněnka, že by Tell Hariri mohl být pozůstatek dávného Mari. Díky pokračující exkavaci došlo k potvrzení této hypotézy a byly dokonce odkryty zbytky paláců. Jeden byl využívaný Zimri-Limem - za jeho vlády starý již přes 300 let a mnohokrát rekonstruovaný. Druhý byl starší a menší, na jehož ruinách byl ten pozdější postaven. Vzhledem k pozici a struktuře města bylo usouzeno, že Mari nevzniklo z vesnice, jež by se rozrostla a získala na důležitosti, ale bylo vytvořeno na „zeleném drnu“.

Mezi objevené předměty patřily kromě soch, také pečetě, kameniny a, co je pro nás nejdůležitější, obrovské množství hliněných tabulek. Jejich konečné číslo bylo odhadnuto na 20 000. V místnosti označené číslem 115 byly objeveny pozůstatky archivu dopisů. Také v prostorách, jenž obývaly ženy, bylo nalezeno množství dopisů. Brzy bylo zjištěno, že tato starověká korespondence spadá do starobabylonského období.

Co se týče čtení a interpretace obsahu dopisů, setkáváme se zde s několika problémy. První příčinou je materiál, tedy hlína, z níž jsou tabulky vyrobeny. Zapříčinilo to různá poškození, někdy dokonce velice razantní. Povrch tabulek je poškozený na různých místech, což ztěžuje čtení a potažmo i analýzu obsahu. Část nálezů tvoří také dopisy, jež jsou rozlámány na několik kusů. Druhou překážkou je fakt, že akkadština je již dávno mrtvým jazykem, což i při dobrém zachování tabulky, může

způsobit nemožnost (zejména nejistotu) správné interpretace předmětu dopisu.

Tato práce bude svým způsobem rozdělena na dvě části. První se bude věnovat korespondenci nalezené v Mari jako takové - její podobě, výhodám a nevýhodám používaného materiálu, kvalifikaci částí a jejímu uložení. Dále se pak zaměří na podobu diplomacie – osobu krále, hierarchii panovníků, intronizaci a posílání darů. Poté bude následovat malá exkurze do oblasti korespondence žen. Není možné zapomenout na věštby, jež tvořily nedílnou součást důležitých rozhodnutí starobabylonského období. A nakonec bude popsáno vojenství – složení armády, používané zbraně a taktiky.

Ve druhé části bude následovat snaha o rekonstrukci dějinných událostí na základě analýzy dopisů nalezených v paláci v Mari. Vzhledem k dostupnému materiálu se bude věnovat období vlády dvou velkých panovníků tohoto období: Ḫammu-rāpiho a Zimrī-Līma. Počátkem této rekonstrukce bude nástup Zimrī-Līma na trůn. Dále bude následovat popis událostí od vzniku spolupráce mezi Babylonem a Mari přes podrobení Ešnunny, vzestup a pád Elamu, dobytí Lary až ke konci Mari samotného. Primárním zdrojem pro analýzu tohoto období jsou dopisy nalezené v Mari. V důsledku zániku tohoto města mizí i informace o následujících událostech.

Při odkazování na konkrétní dopisy bude využíván zejména formát označení totožný s tím, jenž je použit v knize Wolfganga Heimpela.

Nakonec bych se ještě pozastavila u datování jednotlivých událostí. Vzhledem k tomu, že existuje několik způsobů datování a každý autor využívá jinou formu, při uvedení konkrétního časového bodu odkazuji v poznámce pod čarou přímo na zdroj, ze kterého jsem danou informaci čerpala.

2 DOPISY

V době svého vzniku byla výhodou hliněných tabulek, jako nosiče informací, jejich snadná dostupnost. Avšak nevýhodou bylo, že jakmile podklad uschnul, text již nebylo možné opravit. Omezena byla také jejich velikost, což vedlo ke zkracování zpráv.

Klínopis na tabulkách představuje především akkadštinu, jenž byla diplomatickým jazykem v tomto období, tudíž ten, kdo jej potřeboval k dorozumívání, jej alespoň v základech ovládal. Někteří lidé ovšem museli využívat služeb překladatele. Avšak nalézáme zde i slova z jiných jazyků, např. z hurritštiny či použití amorejských jmen.

Dokumenty nalezené v archivu dělíme do dvou skupin, jež je velice důležité rozlišovat, a to na tzv. archivy mrtvé a archivy živé. První tvoří texty, jež byly v době obléhání Mari již vyřazeny a jsou tedy zachovány nedobrovolně, na rozdíl od druhé skupiny, která byla uchována záměrně okupujícími.

V Mari byly samozřejmě kromě dopisů nalezeny též administrativní texty. Jelikož často obsahovaly určité smlouvy, podněcovalo to snahu je řádně uchovat, byly totiž dokladem držení určitého majetku. Jelikož však existovala pevná pravidla, podle nichž byly sepisovány, nedovolují nám získat další informace (kromě majitele či předmětu smlouvy). Avšak naopak nám mohou pomoci ty administrativní texty, které se zaobírají zásobami obilí, jež nás mohou zavést až k informaci, kdy byl panovník přítomen v paláci.¹

Nepotřebné texty, zejména administrativní, byly po splnění svého účelu recyklovány. Byly namočeny a přemodelovány, jak dokazují nálezy několika kusů právě v takovém stavu.² Objeveny byly také kusy hlíny na tabulky ve formě jakýchsi uzlinek.

¹ CHARPIN, Dominique; EDZARD, Dietz Otto; STOL, Marten (2004): str.53.

² DURAND, Jean-Marie (2002): str. 30.

Texty byly nalezeny neuspořádané. Existuje několik teorií, které se tento stav pokouší vysvětlit. První může být možnost, že dané tabulky byly zkoumány v jiném místě, než kde byly uloženy. Druhé odůvodnění spekuluje o používání polic, které se mohly posléze zhroutit při požáru paláce.

Některé tabulky byly uchovávány v místnosti, jež byla zapečetěna a pouze osoba k tomu oprávněná mohla porušit pečeť, která sloužila jako jakýsi zámek.³ Pečetě byly různé a panovník jich měl k dispozici hned několik, každou určenou k různým účelům.

3 DIPLOMATICKÉ STYKY

Panovník používal různé tituly. Důležité byly zejména ty, jenž mu zajišťovaly legitimitu vlády. Noví králové vždy zdůrazňovali svou příbuznost k vládnoucí dynastii v daném království. V titulu byl zmiňován otec, někdy i dávnější předek – např. Ḫammu-rāpi byl „synem Sîn-muballiṭa, krále Babylonu“ či „potomek Sûmû-la-lla, mocný dědic Sîn-muballiṭa, věčné semeno královské rodiny“. Stejný panovník použil tuto taktiku i při legitimizaci své vlády v Larse, po jejím dobytí. Mnoho panovníků ve starobabylonském období pocházela z usazených kmenů, což mělo vliv na odkazování ke svým předkům, a rozpory či nepřátelství mezi těmito kmeny se posléze přelila i do politických vztahů.⁴ Neméně důležité také bylo vyjádření skutečnosti, že král získal svůj trůn z vůle boha/bohů.

Co se týče oslovení králů mezi sebou při diplomatické korespondenci, záleželo na postavení panovníka. Ti, jenž si byli rovni, se zvali „bratry“. Významnější panovník byl nazýván „otcem“ a ten krále sobě podřízenému nazýval „synem“. Tato hierarchie byla dobře známa. Přesto však docházelo ke sporům či stížnostem týkajících se nesprávného

³ DURAND, Jean-Marie (2002): str. 33.

⁴ CHARPIN, Dominique; EDZARD, Dietz Otto; STOL, Marten (2004): str. 235.

oslovení. Jednu takovou mylnou námitku vyslovil např. Išme-Dagān (viz níže).

Úmrtí panovníka bylo důvodem pro žal v celé zemi. Avšak nemáme téměř žádné informace o tom, jaké obřady po smrti krále následovaly. Po pohřbu se jeho nástupce začal připravovat na intronizaci. Ještě předtím si však nechal narůst vlasy a vousy a nemyl se, čímž vyjadřoval svůj smutek. Na důkaz jeho ukončení se nechal oholit, ostříhat a umýt.⁵ Průběh ceremoniálu intronizace však není příliš jasný. Panovník měl být slavnostně oblečen a na hlavě měl mít jakousi korunu.⁶ Následující akce někteří odborníci rekonstruují na základě „malby investitury“ z paláce v Mari: socha bohyně Ištar měla držet hůl a prsten, kterých se měl král dotknout. Avšak je zde i několik nesouhlasných reakcí.⁷ Trůn, na který nový vládce usedl mu byl poslán jako dar od mocnějšího panovníka – př. Ḫammu-rāpi jej daroval Atamrumovi.

Posílání darů mezi panovníky bylo běžnou záležitostí. Týkalo se to samozřejmě těch, kteří byli spřáteleni (v danou dobu). Dary byly odesílány při různých příležitostech – intronizace, snaha získat náklonnost určitého panovníka, atd.

4 KORESPONDENCE ŽEN

Do této korespondence zahrnujeme dopisy napsané ženami a také ty, jež jim byly adresované. Tato skupina je něčím zcela výjimečným, např. svým výrazem, a ukazuje nám skutečnosti, které by jinak nebylo možno zjistit. Kupříkladu skutečnost, že dary si posílaly i matky a dcery,

⁵ CHARPIN, Dominique; EDZARD, Dietz Otto; STOL, Marten (2004): str. 240.

⁶ Viz tamtéž.

⁷ Konkrétněji o rozporu v tomto výkladu viz poznámka č. 1223 - CHARPIN, Dominique; EDZARD, Dietz Otto; STOL, Marten (2004): str. 240.

nejen panovníci. Dále, že královny měly svůj vlastní „domov“, kam se odebíraly a kde snad trávily i více času jak v palácových komnatách.⁸

Postavení královen bylo vysoké. Stály po boku panovníka a v jeho nepřítomnosti jej zastupovaly a řídily zemi (X 34 + X 113). Jelikož měl panovník několik manželek, tuto výsadu měla jen ta hlavní. Panovník si jí vybíral zřejmě podle prospěchu, který díky tomu mohl mít. Například manželka, která měla za otce nejmocnějšího panovníka, byla nejcennější. Je tedy zřejmé, že docházelo i k soutěži mezi manželkami o tuto pozici. Jako příklad uveďme ženy Zimrī-Līma: Dam-ḥurāši a Šibtu. První pozici měla nejdříve Dam-ḥurāši, ale Šibtu se nakonec podařilo jí nahradit.⁹

Pokud král zemřel, nebylo neobvyklé, že jeho manželka byla provdána za nového panovníka. Stalo se tam kupříkladu po smrti Atamruma. Nový král, Ḥimdīa, začlenil sice harém bývalého vládce do svého, avšak vdova po Atamrumovi, Inbatum (dříve hlavní manželka) získala jen nízké postavení. Stěžovala si tam svému otci, Zimrī-Līmovi, a žádala o možnost vrátit se domů (10 29+). Avšak takovýto postup nebyl obvyklý a musel by s ním souhlasit Ḥimdīa.

5 VĚŠTĚNÍ

Věštby patřily mezi důležité a běžné součásti života na Předním východě ve starobabylonském období. Pomocí předpovědi věštcí zjišťovali přízeň bohů a tedy budoucí úspěšnost dané věci. Byly prováděny před každým „pohybem“ (myšleno například válečné tažení) či důležitým rozhodnutím panovníka. Osoba, která tento úkon prováděla, byla nazývána *barum*, což by se dalo přeložit jako „čtenář“, jenž čte proroctví z povrchu jater a vnitřností.¹⁰ Pro ověření věštby byla prováděna

⁸ DURAND, Jean-Marie (2000): str. 261.

⁹ Viz výše: str. 265.

¹⁰ DURAND, Jean-Marie (2002): str. 92.

ještě jedna, při které byla otázka položena záporně. Věštec skládal slavnostní slib (26 1), čímž se měl zavázat k varování panovníka před nebezpečím a k udržení tajemství před ostatními.¹¹

Věštby nebyly využívány pouze králem, ale kýmkoliv. Pokud daná osoba nemohla být přítomna, bylo využíváno například pramene vlasů, s nímž mohl *barum* pracovat. K proroctví na dálku bylo také využíváno *kirbanum*, což byla hrouda půdy z oblasti, jež se věštba týkala.¹²

Tradice tohoto úkonu zřejmě nebyla převzata z Babylonu, jak by se mohlo zdát. Dokazuje to používání určitého slovníku, jenž byl odlišný od toho, který byl využíván v Babylonu. Stejně tak použití *kirbanum* nebylo v tomto království doloženo (26 103). Také zdánlivá nepopulárnost tohoto aktu ve třetím tisíciletí naznačuje jeho původ snad i mimo Mezopotámii.¹³

Mezi povinnosti věštce bylo pozorování *tebibtu*, tedy určení počátku nového měsíce. V okamžiku blížícího se konce měsíce (podle 30ti odpočítaných dní) musel sledovat výskyt prvního srpku luny, který byl znamením počátku toho následujícího.

Během válečného tažení bylo této tradice také hojně využíváno. A to nejen před započatím výpravy samotné, ale i během jejího průběhu: před změnou směru pochodu či při nerozhodnosti, jakou cestou se vydat a také zda-li bude tento krok ku prospěchu akce. Jako konkrétního věštce můžeme zmínit třeba Erib-Sîna, jenž doprovázel marijské jednotky při pochodu na pomoc Babylonu proti Larse (26 96).

¹¹ DURAND, Jean-Marie (2002): str. 91.

¹² Viz výše: str. 93.

¹³ Viz tamtéž.

6 VOJENSTVÍ

Válka byla ve starověku chápána jinak než dnes. Vítězství bylo důkazem božské ochranné a pomocné ruky nad panovníkem, potažmo jeho královstvím.

6.1 Složení armády

Většinu příslušníků vojska tvořili muži, kteří svou službou zde platili za propůjčenou půdu v rámci systému *ilku*¹⁴, jelikož veškerá půda byla majetkem panovníka. Nebyli to tedy profesionální vojáci, ale pouze občasní, kteří práci na poli museli v období zemědělského klidu vyměnit za službu v armádě. Odvedení jedinci se nazývali *pihrum*.¹⁵ Díky povaze „vojáků“ probíhaly válečné konflikty po sklizni.

V této době máme též informace o žoldnících. Velice známí byli Gutejci, obyvatelé pohoří Zagros. O jejich služby byl velký zájem a různí panovníci soutěžili o to, aby je získali.¹⁶ Díky zdrojům z Tell Lailanu víme, že se skupinám žoldníků říkalo *habbatum*.

Další důležitou složkou byly posádky z jiných království, jež patřila mezi spojence. Tato složka armády byla nazývána *sabum tillatum*.¹⁷ Jako příklad uveďme jednotky vyslané z Mari do Babylonu během války s Elamem, poté s Larsou. Po svém příjezdu sice byli uvítáni v hlavním městě a dostali i dary (27 161), avšak jejich pobyt byl situován mimo hradby města. Nadále také prostřednictvím generála podléhali rozkazům svého panovníka.

¹⁴ Systém *ilku* nezahrnoval pouze účast ve vojsku, ale i jiné služby pro panovníka, např. pomoc při stavbě zavlažování, chrámů či jejich oprav apod.

¹⁵ CHARPIN, Dominique; EDZARD, Dietz Otto; STOL, Marten (2004): str. 279.

¹⁶ Viz výše: str. 280.

¹⁷ Viz tamtéž.

V případě vážného ohrožení království byla vyhlášena všeobecná mobilizace. Obchodníci disponovali výjimkou z této povinnosti, avšak ve výjimečných případech (útok Elamu na Babylon) jim byla odejmuta. Důležité pro odvod bylo samozřejmě sčítání lidu, ke kterým docházelo i v Mari.

Co se týče hierarchie v armádě, poslušnost byla následující: v čele 1000 mužů stál generál (gal mar-tu), oddíl vedl gal-ku, jemuž pomáhali 2 poručíci (nu-banda₃).¹⁸

6.2 Výzbroj

Armádu tvořila zejména pěchota, jež byla vyzbrojena oštěpy a různými druhy luků. Nejefektivnější typ luku byl složený z vrstvy dřeva, rohoviny a šlach.¹⁹ Díky unikátní technologii výroby byl mnohem přesnější a měl větší dostřel. Na svou obranu měli vojáci helmu (*qurpisum*) a štít (*sinnatum*), s jejichž pomocí, seřazení bok po boku, mohli vytvořit ochrannou hradbu. Použití vozů v bitvách není jisté. Avšak pokud k tomu došlo, rozhodně nebyly taženy koňmi, jelikož počátek jejich využití na Předním východě se datuje až do poloviny druhého tisíciletí př. n. l. Meč v tomto období nebyl využíván, jelikož nebyl vhodný materiál na jeho výrobu (bronz byl drahý a nebyl dostatečně tvrdý).

6.3 Taktika

Zdá se, že před započítím válečného konfliktu, útočník informoval svého nepřítele o svém úmyslu.²⁰ Informace o vojenské taktice se nám

¹⁸ CHARPIN, Dominique; EDZARD, Dietz Otto; STOL, Marten (2004): str. 281.

¹⁹ LEVIN, Judith (2009): str. 64.

²⁰ CHARPIN, Dominique; EDZARD, Dietz Otto; STOL, Marten (2004): str. 285. Příkladem je dopis A.3591.

nezachovaly v hojném počtu, proto není zcela jednoduché je charakterizovat. Důvodem jejich nedostatku může být citlivost těchto údajů a mohly být proto udržovány v tajnosti.²¹

Střety mezi nepřáteli lze rozlišit na tři druhy. Prvním je útok ze zálohy, tedy vytvoření jakési pasti. Důležitou součástí, jež mohla zajistit úspěch, bylo zaujmout pozornost protivníka a přesvědčit ho o tom, že je vůle s ním uzavřít smlouvu, a poté, když to již nebude čekat, na něj zaútočit. Obětí této taktiky se stal například Sasija (226 471).

Druhou možností byl nájezd na území soupeře, jehož cílem bylo rabování a získání zásob, zejména obilí. Pokud se podařilo zorganizovat útok před sklizní, útočníci zapalovali pole.²² Podmínkou úspěchu však bylo utajit plánování takovéto akce.

Třetí taktika je přímý střet dvou armád. Části vojska byla nazývána: čelo, pravé a levé křídlo, chvost a pupek.²³ Běžným projevem takového druhu konfliktu bylo obléhání města. Popis průběhu se dozvídáme z dopisů, jež se zmiňují o dobývání měst Upi a Ĥirītum. Hlavními nástroji útočníků byla obléhací věž a beranidlo. Věž samozřejmě sloužila jako prostředek k dosažení horního okraje hradeb, k čemuž byly občas používány i speciální můstky. Byly vytvářeny i jakési rampy z půdy, které měly stejný cíl, avšak používaly se u nižších hradeb. Obránci města se přirozeně snažili brzdit stavbu ramp a, pokud byla možnost, i zapálit obléhací věž.

6.4 Další aspekty války

Pro úspěšné vedení války je nezbytné získat dostatek informací o situaci, zejména jejich pravdivost. Zjistit však to, co bylo potřeba, nebylo

²¹ CHARPIN, Dominique; EDZARD, Dietz Otto; STOL, Marten (2004): str. 288.

²² Viz výše: str. 289.

²³ Viz tamtéž.

jednoduché. Zpravidla byly dvě metody: buď zadržení informované osoby nebo vyslání dobrých špiónů do oblasti zájmu. Naopak jako obrana před tím, aby se důležité informace nedostaly k nepříteli, bylo použití desinformací, které měly protivníka zmást, v nejlepším případě mohly dokonce způsobit špatný směr pochodu armády protivníka, který se snažil jít na pomoc například městu, které měl útočník v úmyslu napadnout. Snaha o získání zpráv o situaci samozřejmě způsobila radikální snížení bezpečnosti pro kohokoliv, kdo se pokoušel přejít přes území, na kterém konflikt probíhal. Bylo tedy nutné zavést eskorty, které doprovázely cestovatele na cestu přes tento prostor.

Válka měla přirozeně i určité důsledky. Vítězné království získalo kořist, jejíž velikost byla různá, podle důležitosti dobývané oblasti a úspěchu akce. Lup byl rozdělen mezi vojáky dle přísných pravidel a jejich porušení bylo trestáno.²⁴ Osudnými důsledky války naopak mohly být: změna či přerušení toku řek či kanálů, deportace určité skupiny poražených obyvatel a neposledně snížení počtu obyvatel v důsledku války.²⁵

7 DŮLEŽITÍ AKTÉŘI STAROBABYLONSKÉHO OBDOBÍ

7.1 Mari

Mari se nacházelo na území dnešního Tell Charírí, severozápadním směrem od Abú Kemal, v údolí řeky Eufrat. Zahrnovalo povodí středního Eufratu a Ḫābūru.

Jeho osídlení lze datovat již do období džemdet-nasr. V raně dynastickém období, kdy měl podobu městského státu, získal

²⁴ CHARPIN, Dominique; EDZARD, Dietz Otto; STOL, Marten (2004): str. 289.

²⁵ Viz výše: str. 292.

významnou pozici na Předním východě, jak v oblasti diplomacie, tak rovněž v obchodní sféře.

Ve starobabylonském období Jahdun-Līm během své vlády (asi 1825 – 1810 př. n. l.)²⁶ dopomohl Mari do pozice nejlivnějšího státu v oblasti středního Eufratu, kde měl strategickou polohu díky kontrole obchodních cest z jižní Mezopotámie směřujících na sever a na západ. Zavedl babylonský písařský styl a jazyk.²⁷ Během své výpravy na území Hābūru se dostal do konfliktu se Šamši-Adadem, což ho nakonec stálo život a Mari bylo dobyt.

Jako svého zástupce v Mari si Šamši-Adad vybral svého mladšího syna Jasmah-Addu, jenž však nebyl kompetentním a schopným vládcem, jak dokazuje korespondence, kde je otcem napomínán (př. viz ARM I č. 108)²⁸.

Nejvýznamnějším vládcem Mari ve starobabylonském období byl Zimrī-Līm. Jeho vláda spadá do let 1782 – 1759 př. n. l.²⁹ Snad byl synem Jahdun-Līma.³⁰ Po smrti Šamši-Adada Zimrī-Līmovi pomohl na trůn jeho tchán Jarim-Līm, vládce Jamḡadu. V této době bylo jádro Mari rozděleno na čtyři distrikty: Mari, Terqa, Saggārātum (dohromady nazývané jako břeh Eufratu) a údolí Hābūru. Do periferní části Mari patřila oblast Balīḡu, údolí Eufratu při hranici s Babylonem a pastviny na východě a severu (Horní a Dolní Suḡum).

²⁶ PROSECKÝ, Jiří a kolektiv (1999): str. 158.

²⁷ VAN DE MIEROOP, Marc (2005); str. 109.

²⁸ ARM I = Dossin, G. 1950. *Correspondance de FamHi-Addu et ses fils*. Paris: Imprimerie nationale. Jak je použito v VAN DE MIEROOP, Marc (2005).

²⁹ PROSECKÝ, Jiří a kolektiv (1999): str. 427.

³⁰ Viz tamtéž. Další teorie považuje Zimrī-Līm za vnuka či pravnuka Jahdun-Līma – viz VAN DE MIEROOP, Marc (2005).

7.2 Babylon za vlády Ĥammu-rāpiho

Ĥammu-rāpi na trůn nastoupil v roce 1792 př. n. l.³¹ V této době byl Babylon jedním z mnoha aktérů na Předním východě, jehož vzestup a expanzi v druhé polovině Ĥammu-rāpiho vlády mohl těžko někdo předvídat. Jeho území zahrnovalo kromě samotného Babylonu města Kiš, Sippar a Borsippa.

Prvních cca 30 let se Ĥammu-rāpi staral převážně o řádnou správu svého království. Jako správný služebník bohů bylo jeho povinností starat se o chrámy, což se projevilo jejich rekonstrukcemi či věnováním darů. Velice důležitá byla také stavba zavlažovacích kanálů, která byla důležitá pro zemědělství a tedy i obživu obyvatel. Důležitým činem bylo zrušení dluhů, které bylo vyhlášeno v prvním roce Ĥammu-rāpiho vlády.³²

7.3 Elam

Elam byl situován v rovinách při řekách Kārum a Kerḥa, v oblasti dnešní provincie Chuzistán a v pohoří Zagros. Osídlení lze datovat již do doby obejdské kultury.

Významnými centry byly Súsy a Anšan. Všele země stál sukkalmach. V období, kterým se budeme zabývat, jím byl Siwe-palar-ḥuppak. Jemu podřízená byla funkce sukkala, který spravoval Súsy, a jímž v této době byl Kudu-zuluš.

Elam měl důležitou polohu, jelikož kontroloval obchodní cesty, přes které byl z dnešního Íránu a Afghánistánu dovážen cín a lapis lazuli do Mezopotámie. „Také bylo tichou dohodou mezi králi v regionu (Mezopotámie) o uznání nadřazenosti krále Elamu.“³³ Pokud mezi

³¹ PROSECKÝ, Jiří a kolektiv (1999): str. 128.

³² Osobní dluhy byly velikým problémem na Předním východě.

³³ VAN DE MIEROOP, Marc (2005): str. 67.

panovníky došlo k nějakému sporu, obrátili se s prosbou o rozřešení na sukkalmacha.

7.4 Larsa

Larsa se nacházela na území dnešní Sinkary, 100 km severozápadním směrem od Násiríje. Její osídlení se datuje již do období obejdské kultury

Larsa byla součástí státu III. dynastie urské, avšak na konci 3. tisíciletí př. n. l. se osamostatnila. Začali zde vládnout Amorejci. Největšího rozmachu dosáhla za vlády Warad-Sîna (1834 – 1823 př. n. l.)³⁴ a jeho bratra Rîm-Sîna (1822 -1763 př. n. l.)³⁵, jež byli syny Kudur-mabuka, kterému se podařilo ukončit období nestability, během něhož se velice rychle střídali panovníci. Rîm-Sîn se dožil neuvěřitelných šedesáti let a během své vlády se mu podařilo připojit Isin a zničit Uruk.

7.5 Ešnunna

Ešnunna se nacházela na území dnešního Tell Asmaru, asi 60 km severozápadním směrem od Bagdádu. Zahrnovala oblasti podél řeky Dijaly až po pohoří Zagros. Její osídlení lze vysledovat až do 4. tisíciletí př. n. l.

Ešnunna měla strategickou polohu, vedly skrze ní čtyři hlavní cesty. Od počátku 2. tisíciletí př. n. l. patřila spolu s Elamem mezi nejmočnější státy jihovýchodně od Aššuru. V této době rozsah v oblasti řeky Dijaly sahal až po soutok s Tigridem, zahrnoval tedy města Nēribtum,

³⁴ PROSECKÝ, Jiří a kolektiv (1999): str. 406.

³⁵ Viz výše: str. 322.

Šaduppûm a Dūr-Rīmuš. Panovníci Narām-Sîn a Dāduša se snažili o rozšíření ovládané oblasti.

7.6 Asýrie

Asýrii vytvořil spojením několika oblastí vládce Šamši-Adad I. Jako mnozí panovníci starobabylonského období měl amoritské předky.³⁶ Rok nástupu Šamši-Adada I. na trůn není jasný, došlo k němu však ke konci 19. století př. n. l.

V roce 1811 př. n. l. dobyl Ekallātum a o tři roky později Aššur, kde v roce 1808 př. n. l. nastoupil na trůn.³⁷ V jeho expanzivní politice dále následovaly úrodné planiny severního Iráku a Sýrie a cesty směřující do Anatólie a ke Středozemnímu moři. Poté narazil na většího protivníka, kterým bylo Mari. V této době zde vládl Jahdun-Līm, který byl okolo roku 1794 př. n. l. zavražděn svým vlastním synem Sūmū-lamamem, který se následně zmocnil trůnu.³⁸ Nevládl však dlouho, jelikož v roce 1796 př. n. l. se podařilo Šamši-Adadovi I. dobýt Mari a připojit ho ke svému rozšiřujícímu se území.³⁹

Nyní zahrnovalo království Asýrie obrovskou oblast: „Táhla se v délce okolo 400 km od Tigridu k Eufratu podél severní Mezopotámie a od hranice Babylonie po turecké hory ve zhruba stejné vzdálenosti.“⁴⁰ Ke správě takového velkého území již Šamši-Adad I. potřeboval pomoc svých synů. Sám řídil severní část svého království a vládl z města Šubat-Enlil.⁴¹

³⁶ Z kmene Amoritů též pocházeli i předkové Ĥammu-rāpiho a Zimrī-Līma.

³⁷ VAN DE MIEROOP, Marc (2005): str. 5.

³⁸ Viz tamtéž.

³⁹ Viz tamtéž.

⁴⁰ Viz tamtéž.

⁴¹ Původní název města byl Šehna a Šamši-Adad I. jej přestavil a přejmenoval.

Svého nejstaršího syna Išme-Dagāna ustanovil jako správce Ekallāta. Jako svého zástupce a vládce Mari stanovil svého mladšího syna Jasmah-Addua.

Asýrie, reprezentovaná Šamši-Adadem I., se ve svém období stala velice významným aktérem na Předním východě, mnozí panovníci se na něj obraceli v sporných bodech různých rozepří.

8 REKONSTRUKCE DĚJINNÝCH UDÁLOSTÍ

8.1 První roky vlády Zimrī-Līma

Poté co Zimrī-Līm dosedl na trůn, musel nejprve zkonsolidovat své království, což se mu nakonec i podařilo. Na počátku následující roku se vydal do Idamaras (26 5), oblasti na sever od Mari. Některá města se vzdala, jiná musel Zimrī-Līm obléhat. S odporem se setkal například v oblasti Jaminy, k jejímuž získání byla klíčová dobytí měst Mišlān a Samānum.⁴² Došlo zde ke dvěma vlnám odporu. Z první fáze, která proběhla v roce ZL 1⁴³, vyšel Zimrī-Līm vítězně, jak dokazuje pojmenování následujícího roku: „Rok, ve kterém Zimrī-Līm porazil Jaminu u Saggarātum“. Následující rok jednotky Mari oblehly Mišlan a Samānum, avšak nebyly schopny tato města dobýt.⁴⁴

Významnými oblastmi pro Mari byly Kurda a Andariq, které v podstatě fungovaly jako nárazníková oblast na hranici s Ešnunnou, s níž Zimrī-Līm neměl dobré diplomatické vztahy. Mír v těchto královstvích zaručoval klid pro Mari. Zimrī-Līm se několikrát pokoušel o udržení dobrých vztahů prostřednictvím posílů.⁴⁵

⁴² HEIMPEL, Wolfgang (2003): str. 46.

⁴³ Viz tamtéž.

⁴⁴ HEIMPEL, Wolfgang (2003): str. 47.

⁴⁵ Např. 10 157, či viz též HEIMPEL, Wolfgang (2003): str.48.

8.1.1 Vztahy s Ešnunnou

První kontakty mezi Mari a Ešnunnou se objevují již v prvním roce vlády Zimrī-Līma, kdy panovník Mari žádá Ibal-pî-Ela II., vládce Ešnunny, o vojenské jednotky. Ten je odmítá poslat, ale nabízí návrh pevné hranice mezi Mari a Ešnunnou a to v oblasti města Ḫarādum na Eufratu. To však Zimrī-Līm odmítá (a spravuje o tomto konceptu Jarim-Līma, který s jeho postojem souhlasí a v případě potřeby mu nabízí své vlastní vojsko⁴⁶). Přesto později následovala intenzivní diplomatická jednání (A.2800), která skončila dohodou o hranicích mezi horní a dolní části oblasti Suḫum.⁴⁷

Přesto se nedlouho poté vztahy mezi těmito dvěma královstvími začala postupně zhoršovat, až vyústila ve válku. Jedním zdrojem pro rekonstrukci následujících událostí je dopis A.1025, ve kterém Jassi-Dagān, marijský generál, mluví o znepokojení a obavách králů z Hilly Arc⁴⁸, které se týkalo stažení jednotek Zimrī-Līma, ve kterých viděli svou ochranu, z této oblasti.

Zprvu však konflikt nebyl přímý. První fáze spočívala ve vyhledávání spojenců obou stran. Zimrī-Līm získal na svou stranu 17 králů, jak dokazuje seznam⁴⁹.

Posléze Ešnunna zaútočila na města v oblasti dolní Suḫum a na okolí náležející k Babylonu, týkalo se to zejména území mezi Rāpiqem a Jablijou, útoky měly podobu nájezdů (26 504). Následovala silná ofenziva, při které se Ešnunně podařilo získat město Jablija v Razamě, porazit Šarraju a ohrožovat Mulḫan (26 503, 26 479 a 480), nejsevernější město dolního Suḫumu, dále Kurdu a Qatnu. Kurda odmítla mírové nabídky Ešnunny a tak došlo k jejímu obléhání, které však nebylo úspěšné, vojska

⁴⁶ A.2988+ (viz HEIMPEL, Wolfgang (2003): str. 44, poznámka č. 27).

⁴⁷ HEIMPEL, Wolfgang (2003): str. 45.

⁴⁸ Heimpel takto nazývá oblast od východní části Anatolské vrchoviny po jihozápadní okraji perské vysočiny, jež má podobu oblouku – viz HEIMPEL, Wolfgang (2003): str. 9.

⁴⁹ HEIMPEL, Wolfgang (2003) : appendix 5.

Ešnunny byla vyhnána (27 19). Přes tuto porážku byl následující rok vlády Ibal-pî-Ela II. pojmenován jako „porážka Šubartu a Heny“, přičemž Šubartum odkazuje na dobytí Šarraji a Hena na přesun jednotek Hany směrem dolů v Suḫumu.⁵⁰

Následující rok přesunul Ibal-pî-EI II. svou pozornost ze Suḫumu na Hilly Arc. Avšak než dorazily do oblasti jednotky, které sem byly vyslány (10 155, 28 168), došlo k důležité změně. Qarni-Līm, vládce Andariqu, přešel k opozici vůči Ešnunně, díky čemuž všichni hlavní aktéři Hilly Arc stáli proti Ibal-pî-Elovi II. Mezi spojence patřil Atamrum, panovník Allaḫadu, který mohl vojsku Ešnunny poskytnout případné útočiště a podporu (26 467). Začaly se objevovat úspěchy marijských jednotek. Porazily protivníka u Nagiba a donutily jej posunout se až do Andariqu.⁵¹ Tato událost byla příčinou ukončení konfliktu mezi Mari a Ešnunnou.

8.2 Nástup Elamu na scénu

Elam se dříve držel stranou mezinárodních událostí, avšak nyní tento postoj začal měnit. Důvodem k této změně byla pozice Ešnunny, která se stala překážkou v cestě na západ. Do dvou let vznikla koalice proti Ešnunně, včele s Elamem. Jejími členy byli Zimrī-Līm a Ḫammu-rāpi, kteří poskytli své jednotky.

Podle dopisů 26 362⁵² a 26 255⁵³ se společně podíleli na obléhání Ešnunny. Část pravidelného babylonského kontingentu měla za úkol přenos hlíny v koších, která se posléze využila na stavbu valu u městské zdi. Tuto událost lze datovat do období ZL 9, a to díky administrativnímu dopisu M.8806, který se zmiňuje o daru, který byl sukkalmachovi předán

⁵⁰ HEIMPEL, Wolfgang (2003): str. 52.

⁵¹ Zmínka o této události viz např. 26 303.

⁵² Dopis, v němž stojí, že Siwe-palar-ḫuppak vidí babylonské jednotky v Ešnunně.

⁵³ Dopis, jenž popisuje příchod marijského vojska do blízkosti Ešnunny.

po jeho získání Ešnunny.⁵⁴ Babylonské a marijské jednotky se nakonec stáhly a Ešnunnu dobyla armáda Elamu bez pomoci spojenců. Ten si nad získaným územím ponechal přímou kontrolu: „Úředníci se prohlašovali za služebníky sukkala Kudu-zuluše a on sám občas přebýval v Ešnunně“⁵⁵

Následoval přesun elamského vojska. Během cesty došlo k rozdělení na dvě části, jedna směřovala na sever k Ekallātu a druhá pochodovala na jih k Babylonu.⁵⁶ Část dopisu, ve kterém se hovoří o postoji Larsy vůči tomuto kroku, je poškozen. Larsa mohla mít v tuto chvíli velice významnou roli, kdyby se totiž spojila s Elamem, společně by byli schopni porazit Babylon. Avšak vzhledem k incidentu, který Siwe-palar-ḥuppak způsobil⁵⁷ a který umožnil zlepšení vztahů mezi Babylonem a Larsou (26 362), pravděpodobnější je varianta, že Rīm-Sîn zaujal neutrální postoj.⁵⁸

Elamské vojsko směřující k Babylonu se zastavilo u města Upi. Toto město se nacházelo na východním břehu Tigridu. Během vlády Šamši-Adada spadalo do území Ešnunny, nyní však bylo považováno za součást Babylonu. Jako jakási brána do Ešnunny bylo strategickým bodem a mohlo se stát hrozbou pro Ḥammu-rāpiho království.⁵⁹ Což bylo důvodem k všeobecné mobilizaci v Babylonu. Byli dokonce osvobozeni i

⁵⁴ Tato datace je možná díky Durandovi, kterému se podařilo rozluštit poškozené místo, které skrývalo oblast, ze které byl dar odeslán. Byl to Halab, ve kterém Zimrī-Līm přebýval v ZL 9, během své cesty ke Středozemnímu moři.

⁵⁵ VAN DE MEIROOP, Marc (2005): str. 17.

⁵⁶ HEIMPEL, Wolfgang (2003): str. 59, podle dopisu 14 124.

⁵⁷ Sukkalmach poslal dopis Ḥammu-rāpi, ve kterém ho žádal o vojsko za účelem útoku na Larsu (ARM XXVI/2 č. 362). Obdobnou žádost zaslal též Rīm-Sînovi, kde naopak plánoval napadení Babylonu. Anšak tyto dva panovníci si zprávy od Siwe-palar-ḥuppak navzájem vyměnili a odhalali jeho nepovedenou lest. Viz HEIMPEL, Wolfgang (2003): str. 59. ARM XXVI/2 = Charpin, D. et al. 1988. Archives épistolaires de Mari I/2. Paris: Editions Recherche sur les Civilisations - jak bylo využito v VAN DE MEIROOP, Marc (2005).

⁵⁸ HEIMPEL, Wolfgang (2003): str. 59.

⁵⁹ Viz výše: str. 60.

otroci a zapojení obchodníci, kteří jinak byli této povinnosti zbaveni. O pomoc též byla požádána Larsa. Přesto nakonec babylonské vojsko opustilo Upi a elamské jednotky se stáhly do Ešnunny (26 369). Není zcela jisté zda došlo k bitvě, ale dle Heimpela je to velice pravděpodobné.⁶⁰

V této době měl Zimrī-Līm s Elamem stále ještě dobré vztahy, které však netrvaly dlouho. Jejich zhoršení bylo způsobeno vzrůstajícím zájmem Siwe-palar-ḥuppaku o území severní Mezopotámie, o které již nějakou dobu usiloval právě vládce Mari. Elam využíval jak své vojáky, tak jednotky z Ešnunny a žoldáky z pohoří Zagros⁶¹ a spoléhal na menší panovníky z oblasti severní Mezopotámie, kteří budou chtít získat jeho spojenectví a poskytnou mu další vojáky. Jedním z nich, který sehrál důležitou roli v následujících událostech, byl Atamrum, jenž byl dosazen jako místokrál v Ešnunně. Atamrum byl původně vládce Allaḥadu a podílel se na pokusu svrhnout vládce Ekallātu, Išme-Dagāna, jeho synem Mut-Aškurem.⁶² Tento převrat spolu se smrtí Qarni-Līma, vládce Andariqu a spojence Zimrī-Līma, zlepšilo pozici Elamu na severu.⁶³

Následovalo obléhání Razamy elamskými a ešnunnskými vojsky pod vedením Atamruma (27 132). Tehdejším vládcem Razamy byl Šarraja, který zůstal věrný Zimrī-Līmovi. Atamrum se brzy dostal do spodní části města. Následoval však úspěšný výpad obyvatel Razamy, kterým se podařilo zabít určitý počet útočníků a zajmout některé odborníky na zpracování kůže a výrobu beranidla (665). Důležitým

⁶⁰ V dopis 26 368 je popsán útěk babylonských jednotek z bitvy, avšak protivník zde není zmíněn. Dle Heimpela není možné, aby to byl nikdo jiný než Elam. Viz HEIMPEL, Wolfgang (2003): str. 61.

⁶¹ VAN DE MIEROOP, Marc (2005): str. 19.

⁶² Informace ohledně této události jsou zahrnuty v dopisu 26 370. V této době se Išme-Dagāna zrovna nacházel v Babylonu. Jeho syn, který se zmocnil trůnu, byl však brzy sesazen a místo něj nastoupil Ḥammutar, jenž se snad měl stát vazalem Atamruna. Viz HEIMPEL, Wolfgang (2003): str. 64.

⁶³ HEIMPEL, Wolfgang (2003): str. 65.

zdrojem pro rekonstrukci dalších událostí je dopis 14 104+⁶⁴. Zmiňuje se o 10 dnech klidu, které následovaly po výpadu a během nichž se starší města pokoušeli domluvit mír, což se setkalo se zápornou odezvou. Posléze nechal Atamrum postavit hliněnou rampu podél hradby. Obránci zareagovali stavbou zdi uvnitř města, která byla souběžná s rampou, a následným nočním výpadem na útočníky. Kvůli vzrůstajícím obavám z příchodu armády Zimrī-Līma se Atamrum pokusil o lest - nechal převléknout 30 tuláků za vojáky a prohlásil o nich, že je to marijské vojsko. Na to mu však obyvatelé Razamy neskočili. Hrůza z armády Zimrī-Līma vzrostla natolik, že se útočníci budili několikrát za noc a byl vyhlášen i planý poplach.⁶⁵

Během obléhání Razamy se oddělil Aškur-Addu⁶⁶ se 4000 vojáky a zamířil do Šubat-Enlilu (27 133), dále pak na Urkiš (27 134). Směr této výpravy naznačuje pokus o získání kontroly nad oblastí Idamaraš.⁶⁷ O této události se také zmiňuje dopis 666, ve kterém pisatel varuje Zimrī-Līma před expanzí Elamu do Idamaraš a upozorňuje panovníka na sílu elamské armády, která do této oblasti dorazila.⁶⁸ Nebylo to však nic platné. Vládce Idamaru Ĥaia-sūmū, jenž nyní sám stál proti přesile a bez vojenské pomoci od Zimrī-Līma, se rozhodl podvolit Kunnamovi (26 303), veliteli druhé elamské jednotky, a uzavřít s ním spojenectví.

Důvodem expanze Elamu do oblasti Idamaraš bylo získat zejména vojenskou podporu pro plánovaný útok na Babylon (26 303). Právě od

⁶⁴ S dopisem 27 132 se neshoduje v první části útoku na Razamu. Nezmiňuje se o počátečním úspěchu Atamruna a rovnou se zmiňuje o výpadu obyvatel města.

⁶⁵ Zhruba do této doby lze zařadit útek Atamrumových vojáků, kteří podali svědectví o obléhání Razamy a které tvoří dopis 14 104+.

⁶⁶ Podle Charpina byl králem Šuruzu a poté Karany.

⁶⁷ HEIMPEL, Wolfgang (2003): str. 70.

⁶⁸ Zde se objevují spory ohledně toho, která přesně jednotka to mohla být. Durand věří, že to byla ta, kterou vedl Aškur-Addu, Heimpele se přiklání k jiné, která nedlouho po Aškur-Addově pod vedením Kunnama vstoupila do Šubat-Enlil a která měla být mnohem větší.

Ḫaia-sūma získal 300 jednotek, které byly tributem, ke kterému se panovník zavázal. Jelikož se ale stále bál Zimrī-Līma, žádal Kunnukama, aby mu mohl tyto jednotky poslat až po stažení marijského vojska z království (26 305).

Přítomnost Zimrī-Līma v Razamě je sporná. Charpin se domnívá, že panovník nakonec se svým vojskem dorazil a město získal, Heimpel naopak tvrdí, že král sice přijel, ale moc pozdě na to, aby jej ochránil před Atamrumem.⁶⁹

Zimrī-Līm získal město Naḫur, což bylo silné město v horním Idamaru. Poté došlo k zvratu událostí. Kunnamova pozice v oblasti začala slábnout. Ḫaia-sūmū se začal opět hlásit k Mari a vyjádřil svou podporu Zimrī-Līmovi. Také Ibal-Addu, vládce Ašlakky⁷⁰, se podílel na změně situace. Neustále se snažil udržet a přemlouvat země Idamaraš ke spojenectví s Mari, pokoušel se získat od Zimrī-Līma dokonce jednotky, aby je využil jako donucovací sílu k přísaze věrnosti (28 55). Nakonec se mu to povedlo zřejmě i bez nich (28 56).

V rámci diplomatických jednání bylo jedním z cílů Mari získat na svou stranu Atamruma (A.4515). Ḫammu-rāpi také poslal 5 000 vojáků na pomoc Išme-Dagānovi do Ekallāta pro případ útoku elamského vojska a také jako prostředek k přesvědčení Atamruma, popřípadě k jeho ochraně před Elamem.⁷¹ Podle dopisu 14 102 Atamrum opravdu učinil kroky ke změně strany: chtěl odstranit Kunnama z Šubat-Enlilu, v čemž ale neuspěl (27 89). Nakonec přeci jen došlo k uzavření mírové smlouvy mezi Razamou a Zimrī-Līmem. Atamrumova přísaha věrnosti Mari je zaznamenána v A.96. K přeběhnutí Atamruma mělo dojít mezi čtvrtým a devátým měsícem ZL 9.⁷²

⁶⁹ HEIMPEL, Wolfgang (2003): str. 75.

⁷⁰ Ašlakka byla jedním z království v Idamaraš.

⁷¹ HEIMPEL, Wolfgang (2003): str 82.

⁷² Viz výše: str. 83.

Kunnam předal správu Šubat-Enlilu jinému správci, shromáždil vojsko a opustil město (26 325). Důvodem snad mohla být zpráva, v níž sukkalmach vybízí Kunnama k jednání, jelikož on sám započal tažení na Babylon (26 303).⁷³ Tato událost byla velice překvapující a nový správce se dostal do obtížné situace, jelikož město bylo od Elamu odříznuto. Nedlouho po této změně se objevilo několik panovníků, kteří měli zájem o toto město. Byl jím Išme-Dagān, který shromáždil vojsko a vyslal ho k Šubat-Enlil (2 49). Dalším zájemcem byl Ĥaia-sūmū, který se dotazoval nynějšího správce města, zda-li se nehodlá podvolit Zimrī-Līmovi, že by se v tomto případě ujal správy (26 328). A třetím uchazečem byl Atamrum, jenž také vyslal armádu, čítající 500 vojáků, včele s generálem Lā-Awīl-Addem, jejímž prvním cílem bylo město Ilan-Sura. Zdejší vládce nejprve oponoval, posléze však podlehl a složil přísahu Atamrumovi. Lā-Awīl-Addu pokračoval k Šubat-Enlil a na pomoc mu byly vyslány spojené jednotky Atamruma a Ĥammu-rāpiho z Kurdy, čítající 1500 vojáků.⁷⁴ Vítězně z této „soutěže“ vzešel Atamrum.

8.2.1 Mobilizace jednotek spojenců na podporu Babylonu

Elamský útok a získání města Upi, jenž v danou dobu náleželo Babylonu, sice ještě neznamenal napadení Babylonu, jelikož toto město v rámci historického kontextu patřilo k území Ešnunny a bylo vlastně dokončením anexe Ešnunny Elamem, ale byla to jakási zkouška síly nepřítel. Ĥammu-rāpi si byl vědom skutečnosti, že k ochraně své země a zejména Babylonu potřebuje vojenskou pomoc. Proto začal vyhledávat spojence.

Hlavní oporou se mu stal Zimrī-Līm. Následně tyto dva panovníci uzavřeli smlouvu, jež zahrnovala dohodu, v níž se obě strany zavázaly

⁷³ HEIMPEL, Wolfgang (2003): str. 83.

⁷⁴ Viz výše: str. 85.

společně bojovat proti Siwe-palar-ḥuppakovi a ani jeden z panovníků se nepokusí o vyjednávání o míru s nepřítelem bez souhlasu toho druhého.⁷⁵ Ḥammu-rāpi byl však vůči Zimrī-Līmovi podezřívavý, jelikož o několik měsíců dříve poslal dary vládci Elamu, a tak si ověřoval, zda je jeho přísaha hodnověrná.⁷⁶ Král Mari začal ihned shromažďovat armádu, kterou by poslal na pomoc Babylonu. Jelikož potřeboval velkou sílu, zahrnul do mobilizace také nomády - ti sice zpočátku nesouhlasili a odmítali se podrobit tomuto rozkazu. Bylo jim proto vyhrožováno tvrdými tresty (ARM II, č. 48)⁷⁷. Tyto hrozby zřejmě padly na úrodnou půdu a postoj kočovníků se radikálně změnil (ARM II, č. 118)⁷⁸.

Do čela marijských jednotek byli postaveni Ibal-pî-El a guvernér Qattuny Zimrī-Addu. Tito dva velitelé si však nepadli do oka. Neustále posílali stížnosti na toho druhého Zimrī-Līmovi (např. 27 151). Jeden marijský generál, v té době přítomný v Babylonu, varuje panovníka před těmito šarvátkami a možným neblahým vlivem na pověst jeho armády (26 380).

První vojenská posila, jež dorazila k hranicím Babylonu, byla složena ze 600 suheanských vojáků, v jejímž čele stál Sakirum (26 369). Druhá dorazila z Mari, byla vedena Ibal-pî-Elem a Zimrī-Addem a čítala 1 300 jedinců. Následoval kontingent z Hany⁷⁹, vedený Baḥdi-Addem (A.486+), jehož počet cestou klesl a do Babylonu dorazilo 804 mužů (25 815). Poslední vojsko v čele s Jantin-Eraḥem došlo s 500 vojáky (28 151). Nakonec se připojila ještě jedna skupina a celek 3 900 mužů tvořil marijský expediční sbor, kráčející na pomoc Ḥammu-rāpimu. Přidaly se též jednotky ze Zalmaqu (27 80) a Jamḥadu (2 21).

⁷⁵ CHARPIN, Dominique (1999): str. 124.

⁷⁶ VAN DE MIEROOP, Marc (2005): str. 22.

⁷⁷ ARM II = Jean, Ch.-F. 1950. Lettres diverses. Paris: Imprimerie nationale. Jak bylo využito v VAN DE MIEROOP, Marc (2005).

⁷⁸ VAN DE MIEROOP, Marc (2005): str. 22.

⁷⁹ Ḥana bylo město v oblasti horního Suḥumu.

Jak bylo ve starobabylonském období ve zvyku⁸⁰, došlo k výměně vojska mezi Babylone a Mari. Důvod tohoto jevu není znám. Jednou z možností by mohl být vliv na soudržnost spojenců.⁸¹

8.2.2 Střet Elamu a Babylonu

Elamské vojsko se setkala s Quteanci (2 26), avšak výsledek tohoto střetu není jasný. Nicméně dle dopisu §28 byly jejich jednotky přítomny v elamské armádě.

Dle 27 140 víme, že se babylonská armáda přesunula do Namsi, města na řece Irnina jižně od Velkého Sipiru, a elamské vojsko překročilo Tigris u města Mankinšum a zřídilo si zde tábor. Nebylo jisté, kde dojde ke střetu, ale Hammu-rāpi dobře odhadl, či byl správně informován, že cílem elamských jednotek je Hīrītum, město nedaleko od Namsi proti proudu řeky.⁸²

Informace o počátku obléhání města se bohužel nedochovaly. První zpráva, jejímž autorem byl Zimrī-Addu, mluví již o tom, že Elamité přišli o jednu obléhací věž (27 141). Dále je zde zmíněna snaha dobyvatelů postavit rampu z hlíny, díky níž by se dostali k hornímu okraji hradby. Obránci na ochranu města vytvořili *lu'u hamannu*, jež byla z hlíny naskládána na hradby, které zvyšovala. K jejímu zpevnění byly použity jakési výztuže. Posléze se marijsko-babylonským jednotkám podařilo setřást Elamity z rampy, kteří se už následujícího dne nedokázali dostat na stejné pozice a byla jim zapálena druhá věž.

Během obléhání Hīrītu jedna skupina z babylonské armády zapalovala úrodu na území Ešnunny a jiná, složená i z marijských vojáků, podnikala nájezdy v deltě Eufratu poblíž města Ša Basim (27 141). Ne všechny jejich pokusy však byly úspěšné (A.3669+).

⁸⁰ Stejně výměny viz §31, 26 394, 26 404.

⁸¹ HEIMPEL, Wolfgang (2003): str. 98.

⁸² Viz výše: str. 106.

Díky pojmenování 30. roku vlády Ḫammu-rāpiho jako „rok vítězství nad Elamem“, můžeme datovat obléhání Ḫirītu do roku ZL 10, přesněji do třetího měsíce⁸³.

Vzhledem ke zhoršování podmínek při obléhání, rampa byla z jednoho konce podepřívána vodou a nemohla dosáhnout zvýšeného okraje hradeb. Elamité nebyli schopni město obklíčit z druhého břehu Irniny, logickým tahem byl ústup (2 30+).⁸⁴ Došlo také k tomu, že Išme-Dagān a Atamrum přerušili spojení s Elamem a přešli na druhou stranu.

Elamské vojsko se stáhlo a pochodovalo směrem k Kakkulatu, městu u řeky Zubi (2 30+). Tuto řeku překročili, přeskupili se a zničili město (27 145). Dále směřovali k Mankiṣu a dále do Ekallāta (27 147), kde měli začít s obléháním Šitullu, ke kterému se měl připojit sukkalmach osobně (27 148). Avšak další informace o této akci nejsou známy, je otázkou zda-li k ní vůbec došlo. V ešnunnských jednotkách došlo také ke vzpouře a mnoho vojáků dezertovalo.⁸⁵ Nakonec Siwe-palar-ḫuppak opustil území Ešnunny a při svém návratu do Elamu nechal vyplenit ešnunnské území (26 377). Válka mezi Elamem a Babylonem byla u konce.

V Ešnunně si sami obyvatelé zvolili nového panovníka Šillī-Sīna, do té doby neznámého prostého muže, který vedl jeden z oddílů (26 377). Zimrī-Līm přemlouval Ḫammu-rāpiho, aby se on sám ujal vlády nad tímto územím, či vybral spolehlivého místního aristokrata (A.257), avšak v tuto chvíli již bylo pozdě. Ešnunna se tak stala nezávislá na Babylonu. Ḫammu-rāpi se tedy rozhodl uzavřít se Šillī-Sīnem smlouvu. Poslal mu tedy „malou tabulku“, což byl návrh smlouvy, jenž byl přijat. Poté Ḫammu-rāpi poslal „velkou tabulku“, která byla již samotnou smlouvou, nad kterou

⁸³ HEIMPEL, Wolfgang (2003): str. 106.

⁸⁴ Viz výše: str. 104.

⁸⁵ VAN DE MIEROOP, Marc (2005): str. 28.

Šillī-Sîn přísahal a též poslal „velkou tabulku“ zpět - nad ní pak přísahal i král Babylonu, čímž byla dohoda oficiálně uzavřena (26 372).

Poté co již Elam nepředstavoval pro Babylon hrozbu, propustil elamské posly a poslal je se zprávou k sukkalmachovi (27 149). Ten vzápětí odpověděl, omlouval se za své činy a žádal o obnovení vztahů (27 150). Avšak poslu, jenž se vracel z Babylonu do Elamu, Ešnunna zablokovala cestu (26 373), což značí její obavu ze spojení mezi těmito dvěma zeměmi.

8.3 Změny na severu

Atamrum, jenž byl králem Allaḫadu, se stal také panovníkem Andariqu, jehož poslední vládce Qarni-Līm byl již rok po smrti. Dle dopisu 26 372 dostal od Ḫammu-rāpiho dary včetně křesla, což mělo dle Charpina signalizovat, že se Atamrum stal králem.⁸⁶ Vliv tohoto původně téměř bezvýznamného vládce v severní části Mezopotámie začal vzrůstat.

Atamrum přitáhl s armádou k městu Šuḫpad, které se zřejmě nacházelo v blízkosti Ilan-Sura a Šubat-Enlil⁸⁷ a které náleželo Ḫaia-sūmovi. Po třech dnech táboření se dostala k Atamrumovi mírová smlouva, ve které se město vzdalo za příslib zákazu plundrování města a okolí (26 409). Poté zamířil do Kurdy. Prvním cílem v této zemi se stal Ašiḫum⁸⁸, v jehož blízkosti zřídil dva tábory (26 405). V této akci mu pomáhal Jasim-El, který velel marijské armádě. Vzhledem k tomu, že Mari a Kurda uzavřeli smlouvu o neútočení, byl Jasim-El na vážkách, přesto se

⁸⁶ HEIMPEL, Wolfgang (2003): str. 115.

⁸⁷ Viz výše: str. 115.

⁸⁸ Jeho poloha není s jistotou známa. „Zřejmě se nacházelo mezi jižní hranicí Jussanu a severní hranicí Kurdy“ viz HEIMPEL, Wolfgang (2003): str. 117.

podílel na útocích na město.⁸⁹ Druhým městem, na které Atamrum zaútočil byla Adallaja (26 406). Výsledek těchto dvou obléhání však není znám.

Jak již bylo řečeno, Mari bylo spojencem jak Kurdy, tak Atamruma. Vzhledem k situaci, kdy území mezi nimi bylo v rukách nepřítele⁹⁰, bylo velice důležité pro Zimrī-Līma, aby tyto dvě země uzavřely též spojení. Vyslal proto delegáta, který se snažil přemluvit Atamruma k tomuto aktu. Ten se nevzpouzel, avšak pouze pod podmínkou, že mu Ḫammu-rāpi z Kurdy podstoupí Ḫarbe⁹¹. Ḫammu-rāpi souhlasil a nechal toto město evakuovat. Celý průběh vyjednávání je zaznamenán v dopise 26 410.

Zimrī-Līm dále ustanovil na trůn v Karaně Aškur-Adda, o jehož původu není mnoho známo. Součástí intronizace byla též přísaha, že nebude přímo komunikovat s Haqba-Hammou, věštcem a vůdcem lidu Numha, a Ḫadnû-rāpim, králem Qaṭṭary (M.7259). Marijský panovník povolal Jasim-Ela zpět do Andariqu a pověřil ho shromážděním dřívějšího vojska (26 405). I přestože zpočátku namítal, že vojáci jsou různě rozmístěni, nakonec se mu podařilo armádu sestavit (26 408) a vydal se do Karany, kde měl pomoci novému panovníkovi při ochraně země (26 411).

Po porážce Elamu vznikl na mezinárodní scéně v Mezopotámii bipolární systém: na jedné straně Mari a na druhé Ekallātum.⁹² Andariq byl zprvu spojencem Ekallātu a Kurda Mari, poté se prohodili. Již byl zmíněn jeden pokus Zimrī-Līma ustanovit prostřednictvím vyslance mír mezi Atamrumem a Ḫammu-rāpim. Toto jednání bylo z diplomatického hlediska velice důležité. Avšak Ḫammu-rāpi z Kurdy se nechal ovlivnit

⁸⁹ HEIMPEL, Wolfgang (2003): str. 117.

⁹⁰ Viz výše: str. 120.

⁹¹ Město na území Jamutbalu.

⁹² HEIMPEL, Wolfgang (2003): str. 130.

staršími a požadavky, které předložil, by nikdy Atamrum nepřijal (26 392). Mírová jednání ztroskotala.

Místo toho se alespoň podařilo uzavřít smlouvu mezi Andariqem a Karanou. Zevrubná zpráva o průběhu ceremoniálu je obsažena v dopise 26 404. Jako místo setkání bylo vybráno Sidqum.⁹³ Kromě aktérů smlouvy se zde sešli též zástupci Mari, Babylonu, Ešnunny a Turukkeané. Obřad vedl Atamrum, jenž začal označením vzájemných pozic (označil Aškur-Adda jako svého „syna“⁹⁴), po čemž následovala samotná přísaha.

Po uzavření tohoto spojenectví byl jasný stav bipolárního systému: na jedné straně Atamrum (Andariq) s Aškur-Addem (Karanā) a Mari (Zimrī-Līm) oproti tomu na straně druhé Ḥammu-rāpi (Kurda) s Išme-Dagān (Ekallātum) a Ešnunnou.

Nedlouho po těchto událostech, Išme-Dagān napadl Nusar v Karaně a odvedli si část dobytka (26 414). Ekallātum se snažilo vymluvit, že to nebyli jeho vojáci, odvolávalo se na smlouvu o neútočení (26 515). Kromě skotu odvedli i určitý počet obyvatel. Poté se Išme-Dagān spojil s Ḥammu-rāpi z Kurdy a společně založili tábor v Urzikce a prováděli nájezdy na Šurru⁹⁵. Ekallátská vojska zaútočila například na města Purattum a Ašan (26 415). Tento útok však zřejmě nebyl brán jako vážná hrozba pro Andariq či Karanu, jelikož velitelé vojsk těchto království ve stejnou dobu vyrazili dobýt Tillu (26 419) místo toho, aby mířili na pomoc Šurru.⁹⁶ Dle informací z dopisu 26 424 následoval Išme-Dagānův útok na město Kijatan, „pod“ Karanou. Podařilo se mu obsadit dolní část města. Tato událost probíhala v dobu, kdy na jihu probíhali akce, které vyústily v

⁹³ Poloha tohoto města není s jistotou známa. Existuje několik teorií: mohlo se nacházet v severní části Andariqu, oblast okolo Maškan-šāpir (Charpin)...

⁹⁴ Nazvání „synem“ vyjadřovalo jeho podřízenou pozici.

⁹⁵ Šurra se musela nacházet v oblasti, kde se střetávali zájmy Kurdy, Andariqu a Karany. Viz HEIMPEL, Wolfgang (2003): str. 137.

⁹⁶ HEIMPEL, Wolfgang (2003): str. 137.

bitvu o Razamu (26 513). I Išme-Dagān se přesunul se svými jednotkami z Kijatanu do Razamy (26 522).

Jelikož se vládce Ekallātu obával návratu Atamruma do Andariqu s babylonskými jednotkami, vyslal svého syna do Ešnunny s prosbou o armádu.⁹⁷ Ten byl však odmítnut a dokonce se vrátil s poslem, jenž byl pověřen přivést zpět ešnunnské vojsko, které přebývalo v Ekallātu, jelikož došlo k uzavření míru mezi Ešnunnou a Babylonem. Posel jako první stáhl jednotky, které byly umístěny u Razamy (26 524), čímž došlo k výraznému oslabení Išme-Dagāna a ten byl nucen opustit město a stáhnout se.⁹⁸

Jelikož Ekallātum ztratilo důležitého spojence, bylo nuceno najít si jiného. A tak přestože byla známa zpráva o tom, že se turukkeanské jednotky blíží k Išme-Dagānovu území (26 522), nabídl Sasijovi, králi Turukkeanu, mír (26 491, 26 525). Avšak ve chvíli, kdy Išme-Dagān skládal slib, Sasija vyslal 3000 jednotek, které vydrancovali Ekallātum, kromě města samotného (26 526). Išme-Dagān zřejmě zemřel nedlouho po této zradě.⁹⁹

Vztahy mezi Kurdou a Andariquem se začaly opět zhoršovat. Ḫammu-rāpi z Kurdy vyhlásil mobilizaci a poté zaútočil na město Luḫaja (26 430). Ḫimdīa, velitel andarigských sil, reagoval napadením Amazu, jehož přesná poloha není známa (26 433). Toto město dobyl a na trůn dosadil jejího dřívějšího krále, proti kterému se obyvatelé vzbouřili.

8.4 Konflikt mezi Babylonem a Larsou

Spojenectví s Ešnunnou bylo pro Ḫammu-rāpiho velice důležité, jelikož se díky tomu mohl soustředit na Larsu, s níž se jeho vztahy začaly

⁹⁷ HEIMPEL, Wolfgang (2003): str. 143, či 26 341.

⁹⁸ HEIMPEL, Wolfgang (2003): str. 144.

⁹⁹ Viz výše: str. 146.

zhoršovat. Dle dopisu 26 372 Larsa začala podnikat nájezdy na území Babylonu. To samé potvrzuje i tabulka 26 385, v níž se píše o tom, jak byli bohové k Larse milostiví a „vytrhli dráp Elamu“ z jejího území a Rīm-Sîn místo vděčnosti zaútočil na Babylon. V tuto dobu byla jeho země jediná v severní Mezopotámii, která se mohla stát pro Ḫammu-rāpiho hrozbou. Tato vykonstruovaná prohlášení poskytla důvod pro anexi Larsy.¹⁰⁰

Marijská armáda se po válce s Elamem stáhla zpět do Mari¹⁰¹ a v ZL 10 se Zimrī-Addu a Ibal-pî-EI vrátili do Babylonie s novými jednotkami.¹⁰² Tyto jednotky se připojily k armádě, kterou Ḫammu-rāpi vyslal do Larsy, konkrétně na město Maškan-šāpir¹⁰³, v němž sídlil bratr Rīm-Sîna a bylo to druhé nejdůležitější město v království. Do této akce zřejmě byla zapojena i elamská armáda.¹⁰⁴ Jejich cílem bylo obléhání města, pokud by však obyvatelé otevřeli brány a vzdali se, měli být ušetřeni (26 385).¹⁰⁵ Tak se také stalo a Maškan-šāpir se podřídil vládě Ḫammu-rāpiho (26 383).

¹⁰⁰ HEIMPEL, Wolfgang (2003): str. 150.

¹⁰¹ Ḫammu-rāpi se zdráhal uvolnit tyto jednotky či odeslat s nimi část svých, jelikož se obával útoky Ešnunny (2 25), která vyhlásila mobilizaci, a vyslala svou armádu k Šitullu, poskytla Elamu množství obilí a Quteanské vojsko pochodovalo k Larse (6 27), za jakým účelem však není známo.

¹⁰² HEIMPEL, Wolfgang (2003): str. 112 – na základě dopisu 27 162.

¹⁰³ Dnešní Tell Abu Duwati.

¹⁰⁴ HEIMPEL, Wolfgang (2003): str. 154 na základě dopisu 26 381.

¹⁰⁵ Dopis také zpravuje o úmrtí Siwe-palar-ḫuppaka, vládce Elamu, a radosti Ḫammu-rāpiho z této události, jelikož tak toto království přestalo být ohrožením pro Babylon.

Pomocné jednotky z Mari získaly kontrolu nad městy Nippur a Isin v polovině roku 1763 př. n. l. a pokračovaly k Larse.¹⁰⁶ Šarrum-Šulūī¹⁰⁷ s armádou, po dosažení města, založily nedaleko od něj tábor (26 376).

V této době došlo také ke slyšení u Ḫammu-rāpiho, kterého se účastnili poslové z Ekallāta a z Mari. Vyslanci Išme-Dagāna nesouhlasili s přítomností marijských poslů při audienci, při které mají vyřídit vzkaz od svého panovníka. Důvodem bylo jejich spojení s ekallatskými nepřáteli Andariqem a Karanou. Ḫammu-rāpi tuto stížnost odmítl a nařídil jim přednést zprávu, avšak vyslanci vynechali část, kde si Išme-Dagān stěžuje na svou podřízenost Zimrī-Līmovi. Babylonský vládce reagoval rozhořčeně, že jeho pozice je skutečně nižší než Zimrī-Līmova, který je ve stejném postavení jako on sám. Celá tato událost je zaznamenána v dopise 26 384.

Obléhání Larsy trvalo šest měsíců¹⁰⁸ a město se vzdalo až poté, co mu nezbyly žádné zásoby jídla (27 156). Rīm-Sínovi se podařilo utéct (27 156), ale nedlouho na to byl zajat a odveden do Babylonu (27 158). Dobyť tohoto království bylo pro Ḫammu-rāpiho natolik důležité, že následující rok jeho vlády byl pojmenován „Rok, kdy Ḫammu-rāpi, král, s pomocí bohů Ana a Enlila kráček v čele armády a díky svrchované moci, kterou mu dali velcí bohové, dobyl zemi Jamutbal a jeho krále, Rīm-Sīna.“¹⁰⁹ Hlavní město nenechal zničit, pouze rozkázal strhnout jeho hradby.¹¹⁰

¹⁰⁶ VAN DE MIEROOP, Marc (2005): str. 35.

¹⁰⁷ Šarrum-Šulūī byl jedním z velitelů marijské armády, o hodnost nižší než měl Ibal-pî-El (25 815).

¹⁰⁸ VAN DE MIEROOP, Marc (2005): str. 156.

¹⁰⁹ Viz výše: str. 38.

¹¹⁰ Viz výše: str. 36.

Království Jamutbal¹¹¹ se nacházelo v chaosu, jak to popisuje dopis 27 161: lidé se obávali dokonce o svá hospodářská zvířata a zavírali je do svých domů, jelikož Suteanci využili situace a podnikali nájezdy na toto území. Ḫammu-rāpi vyslal tedy některé své jednotky, aby je pronásledovaly. Jejich akce byla úspěšná a v zemi byl opět nastolen klid.

„Ḫammu-rāpi se v Larse nechoval jako dobyvatel, ale jako legitimní následník Rīm-Sîna.“¹¹² V „prvním roce“ své vlády zde zrušil dluhy, jak bylo zvykem po nástupu panovníka na trůn. Když přijel do Larsy, sídlil v královském (dříve Rīm-Sînově) paláci a nechal postavit několik chrámů na severu země.¹¹³

8.5 Pád Mari

Po pádu Larsy zůstal Ḫammu-rāpimu už jen jeden velký protivník - jeho ještě nedávný spojenec – Mari. Již v průběhu útoku na Larsu se objevilo „soutěžení“ o Atamruma, jenž mohl jednomu či druhému poskytnout vojenskou podporu. První takovou ukázkou byla návštěva tohoto panovníka v Babylonu, kde se měl poklonit Ḫammu-rāpimu, avšak poté co dorazil k Larse, žádal o to, aby mohl zůstat v marijském táboře (27 164). Tento rozpor v jednání mohl mít více důvodů: buď se ještě nerozhodl na čí stranu se přikloní či, jak tvrdí Heimpel, tímto jednáním měla být zamaskována tajná dohoda, kterou mezi sebou Atamrum a Ḫammu-rāpi uzavřeli¹¹⁴. Při své cestě zpět do Andariqu, se měl zastavit v Mari u svého „otce“, opak by byl jeho urážkou (26 439). Zpočátku Atamrum nechtěl prozradit, jestli se vydá přes Zimrī-Līmovo území či

¹¹¹ Jamutbal byl druhý název, jenž se používal pro označení království Larsy (26 383, 26 368).

¹¹² VAN DE MIEROOP, Marc (2005): str. 36.

¹¹³ Viz výše: str. 37.

¹¹⁴ HEIMPEL, Wolfgang (2003): str. 154.

nikoliv (26 501). Nakonec však zamířil přímo do Andariqu.¹¹⁵ Dle Heimpele je možné, že Ḫammu-rāpi byl schopen určitým způsobem zatlačit na Atamruma a donutit ho k tomuto činu.¹¹⁶

Dalším signálem, který poukazoval na budoucí ukončení vztahů mezi Babylonem a Mari, byla nevole, se kterou Ḫammu-rāpi reagoval na oprávněné požadavky Zimrī-Līma o jednotky. Marijský král pověřil jejich získáním Zimrī-Addua (27 157). Ḫammu-rāpi sliboval jejich vyslání, pokud se mu podaří do pěti dnů dobýt Larsu (26 381), k čemuž, jak již víme, nedošlo. Ani poté se babylonský panovník neměl k tomu, aby splnil svůj slib (27 158).

Jedním, již starým, sporem mezi Babylonem a Mari byla pře o vlastnictví města Id (moderní Hit), které se nacházelo na hranici těchto dvou království. Pro Ḫammu-rāpiho měl velký význam kvůli ložiskům živice, již potřeboval na utěsnění svých lodí.¹¹⁷ Pro Mari zase bylo toto město důležité jako místo „říčního soudu“. Ti, kdož byli obviněni z cizoložství, čarodějnictví či vedli spory o majetek, byli v Tigridu podrobeni zkoušce, která měla určit, zda vypovídají pravdivě.¹¹⁸ „Řeka byla považována za božského soudce“.¹¹⁹ Konkrétní příklad nacházíme například v dopise 26 249. Vyjednávání o toto město začalo již v roce 1770 př. n. l. Ḫammu-rāpi na Zimrī-Līma tlačil, aby mu jej podstoupil (26 40), avšak snaha o vyřešení sporu se nakonec zasekla a nebyla vyřešena.

Zřejmě nedlouho poté, co se Atamrum vrátil do Andariqu zemřel nebo byl zabit. Zmínku o jeho smrti lze nalézt v dopise 13 97 či 26 185-

¹¹⁵ HEIMPEL, Wolfgang (2003): str. 158 nebo 26 501.

¹¹⁶ HEIMPEL, Wolfgang (2003): str. 158.

¹¹⁷ VAN DE MIEROOP, Marc (2005): str. 67.

¹¹⁸ Úkoly byly různé: plavat určitou vzdálenost proti proudu, přenesení mlýnského kamene na druhý břeh. Mohl být vybrán i náhradník. Viz VAN DE MIEROOP, Marc (2005): str. 67

¹¹⁹ VAN DE MIEROOP, Marc (2005): str. 67.

bis. Následovalo vyslání 10 000 babylonských jednotek do této země (2 122). Během těchto událostí se Zimrī-Līm nacházel na severu a podařilo se mu dobýt Ašlakku, což se promítlo i do názvu následujícího roku jeho vlády.¹²⁰ Atamrumovo místo zaujal Ĥimdīia (26 440).¹²¹

Umístění babylonské armády v severním Jamutbalu, což byla oblast, kde se Andariq nacházel, umožnilo Ĥammu-rāpimu útočit na Ešnunnu, aby tak zabránil jejímu spojení s Mari.¹²² Z pohledu Zimrī-Līmova království byla tato akce chápána jako hrozba (26 185-bis). Co se týče zemí na severu a jejich pozice k nastávajícímu konfliktu: i přes původní váhání (A.3577) se nakonec Ĥammu-rāpi z Kurdy přiklonil na stranu Babylonu¹²³, o postoji Karany nemáme žádné informace.

Obě strany nadcházejícího konfliktu se snažily získat jako svého spojence Šillī-Sīna. Ten byl ženat s dcerou Ĥammu-rāpiho. Navzdory tomu však uzavřel smlouvu se Zimrī-Līmem.¹²⁴

V tuto chvíli ztrácíme informace o událostech, jež doprovázely pád Mari. Díky hospodářskému záznamu se dozvídáme pouze kusé zprávy: o tom, že Zimrī-Līm ještě nějakou dobu pobýval v Ašlakce a poté obléhal, či to měl v úmyslu, Šinaḥ poblíž Urkišu.¹²⁵ Absence dopisů v královském paláci v Mari o této době mohla být způsobena tím, že se již Zimrī-Līm nemohl do své země vrátit či spíše, že se již nedostal do svého paláce.¹²⁶ Jedinou další jistou informací, jež máme, je název následujícího, třiatřicátého roku, vlády Ĥammu-rāpiho: „Srazil v bitvě Malgium a Mari a,

¹²⁰ HEIMPEL, Wolfgang (2003): str. 159.

¹²¹ Viz tamtéž.

¹²² HEIMPEL, Wolfgang (2003): str. 161.

¹²³ Viz výše: str. 161.

¹²⁴ VAN DE MIEROOP, Marc (2005): str. 73.

¹²⁵ HEIMPEL, Wolfgang (2003): str. 162.

¹²⁶ Viz tamtéž.

jako jejich přátele, vzal Mari a [] a města Šubartu, jeden po druhém, pod svou kontrolu“.¹²⁷

Ḫammu-rāpi nechal vyplenit palác v Mari i jeho okolí. Nechal odnést i všechny dopisy, jež jej zajímaly: jeho dopisy odeslané Zimrī-Līmovi či ty, jež se týkali Larsy a Ešnunny.¹²⁸ Další jeho činy v tomto království nejsou známy. Avšak dva roky po dobytí, v roce 1759 př. n. l., se musel s armádou vrátit.¹²⁹ Nechal strhnout hradby a město zničit.

¹²⁷ HEIMPEL, Wolfgang (2003): str. 163.

¹²⁸ VAN DE MIEROOP, Marc (2005): str. 76.

¹²⁹ Viz tamtéž.

9 ZÁVĚR

I přes určitá úskalí, která způsobuje rozsah zachovalosti a způsoby poškození, hliněné tabulky nalezené v paláci v Mari jsou nedocenitelným zdrojem informací pro analýzu starobabylonského období. Vzhledem ke svému obrovskému množství 20 000 kusů a širokou škálou oblastí, o nichž informují, nám umožňují získat bližší obrázek o různých aspektech života v tomto období.

Některé skutečnosti lze tvrdit s jistotou, jiné nikoliv, záleží na množství tabulek, které o daném jevu informují. Na objasnění podoby těchto nejistých skutečností, může existovat několik teorií. Některé informace není možné zjistit vůbec. Obsah některých tabulek je, i přes obrovskou snahu badatelů, neskonalé, ba nemožné rozluštit. Lze hovořit přímo o detektivní práci, jež však často končí pouze spekulacemi. Přeci jen od doby jejich vzniku uběhlo necelých 4000 let. Lidstvo se od té doby velice změnilo.

Jednotlivé informace se samozřejmě dozvídáme díky zmínce o nich v různých dopisech, které se týkají konkrétních událostí. Můžeme tak kromě dějinných událostí získat i určitý popis vojenských taktik: ešnunnský nájezd na Rāpiqum a Jabliju, jejímž cílem bylo pouze rabování, či obléhání měst Razamā a Ḫiṛitum. Dále pak kupříkladu složení armády a to že vojenské akce byly závislé na hospodářských obdobích. Díky diplomatické korespondenci známe způsob, jakým se panovníci oslovovali a jak spolu jednali v závislosti na dané situaci a vzájemné pozici. Můžeme též získat představu o podobě uzavírání smluv (Zimrī-Līm a Ḫammu-rāpi) či podobě intronizací.

Nepříliš obvyklé je i zachování většího množství dopisů, které psaly ženy, popřípadě byly jejich adresátkami. Dostává se nám tak určitého obrazu o světě žen v tomto období. Máme tak alespoň nějaké informace o postavení královen a jejich možnostech.

Ukazují se nám kupříkladu i některé typicky „lidské“ vlastnosti, jež nás pronásledují od počátku věků - jako je rivalita. Nemyslí se tím pouze soupeření mezi králi, o němž se nám, vzhledem k jejich postavení, dostává informací velice často. Ale také o rivalitě mezi generály – příklad v elamském vojsku: Ibal-pî-El a Zimrī-Addu či soutěž o pozici hlavní manželky – Dam-ḥurāši a Šibtu, jejichž manželem byl Zimrī-Līm.

Díky četnosti zmínek o využívání věštek můžeme také s jistotou tvrdit, že tvořily nedílnou součást důležitých rozhodnutí a pro panovníka byly jejich výsledky důležitým aspektem před určením postupu v dané věci.

Začátek starobabylonského období na Předním východě je charakteristický rozdrobeností oblasti na malé městské státy. Ty mezi sebou soupeřily, uzavíraly proměnlivá spojení a získávaly území na úkor nepřítele. Některým se však podařilo získat větší území a svou výhodnou pozici dokázaly i na určitý čas obhájit. K vzestupu moci tak došlo u aktérů hlavních událostí, které proběhly v druhé polovině vlády Ḥammu-rāpiho. K těmto státům patřilo Mari, Elam, Ešnunna, Larsa a Babylon. Tato království proti sobě uzavírala různá spojení, i s využitím ostatních menších států v oblasti, s nimiž buď uzavřela smlouvu, či si je podrobila. Hlavním vítězem se však nakonec stal Ḥammu-rāpi. Nemusel mít již od počátku své vlády záměr podrobit si tak obrovské území a snaha o porážku Elamu, který se stal jeho prvním velkým soupeřem, mohla mít za příčinu pouze ochranu území. Pro tuto teorii by svědčil i fakt, že v první polovině své vlády se staral pouze o konsolidaci a prosperitu Babylonu. Avšak zejména díky spojení se Zimrī-Līmem se mu dařilo postupně získávat čím dál tím větší území až mu nakonec jako jediný velký protivník zůstal jeho nedávný spojenec, proti kterému se obrátil a Mari tak připojil ke svému obrovskému království. Ḥammu-rāpimu se tímto podařilo spojit severní a jižní Mezopotámie v jednu říši.

Z původní roztržitosti na malá království se tak situace na Předním východě změnila ve vznik sjednoceného království zahrnujícím téměř celé území Mezopotámie.

10 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

DURAND, Jean-Marie. Les Documents Épistolaires du Palais de Mari. Tome I. 2. vydání. Paříž: Cerf, 2002

DURAND, Jean-Marie. Les Documents Épistolaires du Palais de Mari. Tome III. Paříž: Cerf. 2000

HEIMPEL, Wolfgang. Letters to the King of Mari: A New Translation with Historical Introduction, Notes, and Commentary. Winona Lake: Eisenbrauns. 2003

CHARPIN, Dominique; EDZARD, Dietz Otto; STOL, Marten. Mesopotamien. Die altbabylonische Zeit (Orbis Biblicus et Orientalis 160/4). Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht. 2004

LEVIN, Judith. Hammurabi. Chelsea: House Publishers. 2009

NOVÁKOVÁ, Nea; PECHA, Lukáš; RAHMAN, Furat. Dějiny Mezopotámie. Praha: Karolinum. 1998

PROSECKÝ, Jiří a kolektiv. Encyklopedie starověkého Předního východu. Praha: LIBRI. 1999

VAN DE MIEROOP, Marc. King Hammurabi of Babylon: A Biography. London: Blackwell Publishing. 2005

11 RESUMÉ

The exact location of Mari was unknown until to the excavation, which began after finding a statue on the hill of Tell Hariri. This research was led by A. Parrot, who confirmed theory about this location. There were found remains of the palace, in which a huge number of letters were situated - 20 000. Dating of letters comes into the Old Babylonian period and it was proved as a very important source for the analysis of this period.

We encounter several problems during the interpretation of this correspondence. Clay tablets are often utterly corrupted, which makes difficult or sometimes even impossible to make out the inscription. However, even the legible inscription does not guarantee the correct understanding of the content of the letter, because the Akkadian is already dead language more than 2000 years, and these tablets are nearly 4000 years old.

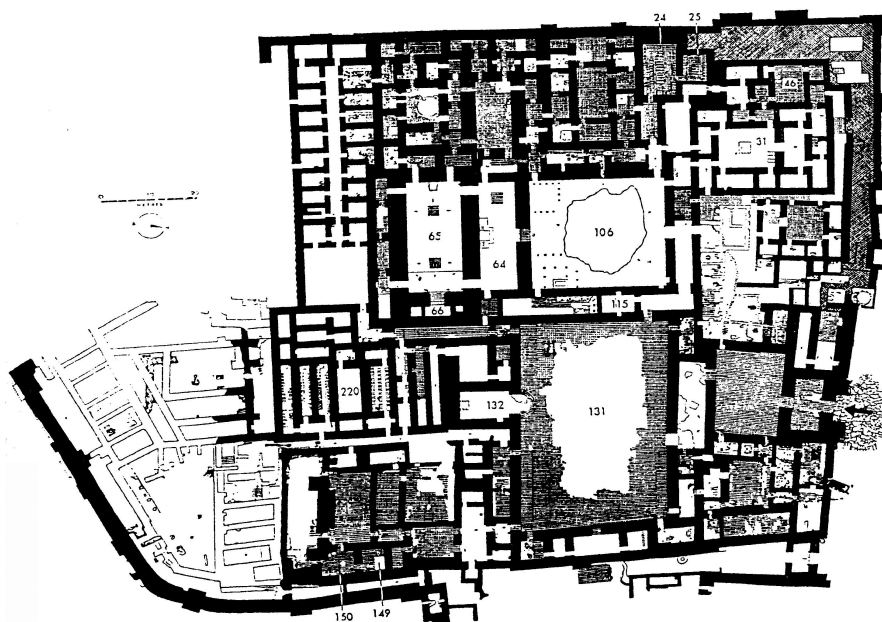
In addition to historical events we can also get a description of military tactics: Ešnunakean raid on Rāpiqum Yabliyu, whose aim was only to plunder, or the siege of cities Razamā and Ḫirītum. Further, for example, we can get the information about the composition of the army and military actions that were dependent on agricultural periods. Due to the diplomatic correspondence we know how the monarchs titled each other and how they acted depending on the situation and the mutual position. We can also realize the form of contracts (Zimrī-Līm and Ḫammu-rāpi) or the form of enthronement.

Due to the frequency of references to using of divinations we can also say with certainty that divinations were an integral part of important decisions and an important aspect for sovereign's results before determining the progress of the case.

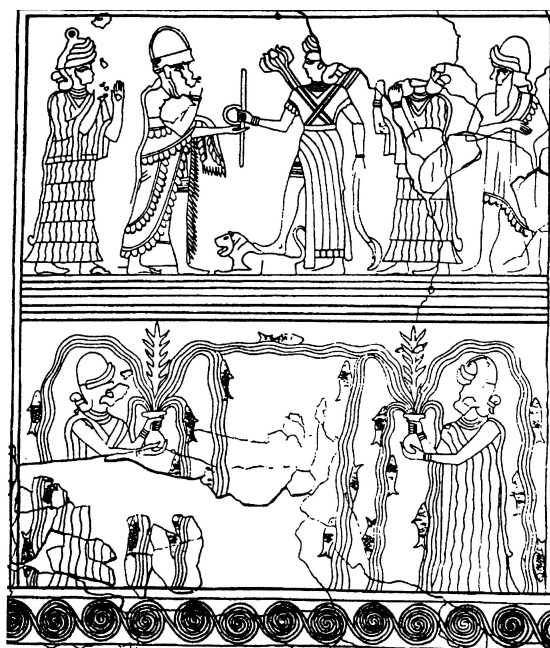
The beginning of the Old Babylonian period in the Near East is characterized by the fragmentation of the region into small city states. They competed with each other, entered into variable alliances and

obtained territories at the expense of the enemy. The dominance was eventually acquired by Ḫammu-rāpi, especially thanks to the alliance with Zimrī-Līm, with whose help he succeeded in gradually acquiring more and more territory to him. After all, Zimrī-Līm was the last opponent who remained him. Ḫammu-rāpi turned against him, defeated him and joined Mari to his vast kingdom. So Ḫammu-rāpi managed to unite the northern and southern Mesopotamia into one empire.

12 PŘÍLOHY

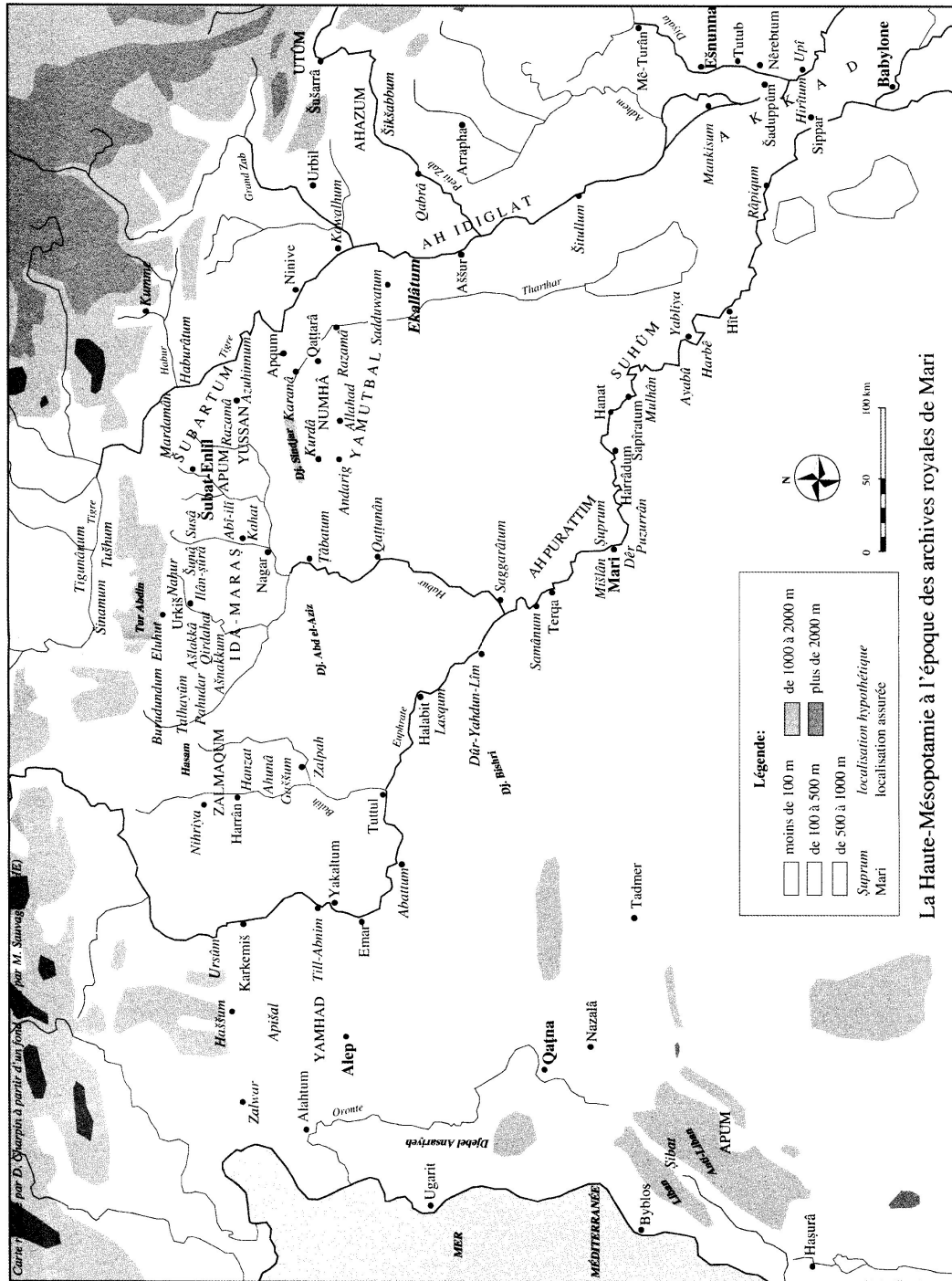

Půdorys Zimri-Limova paláce v Mari

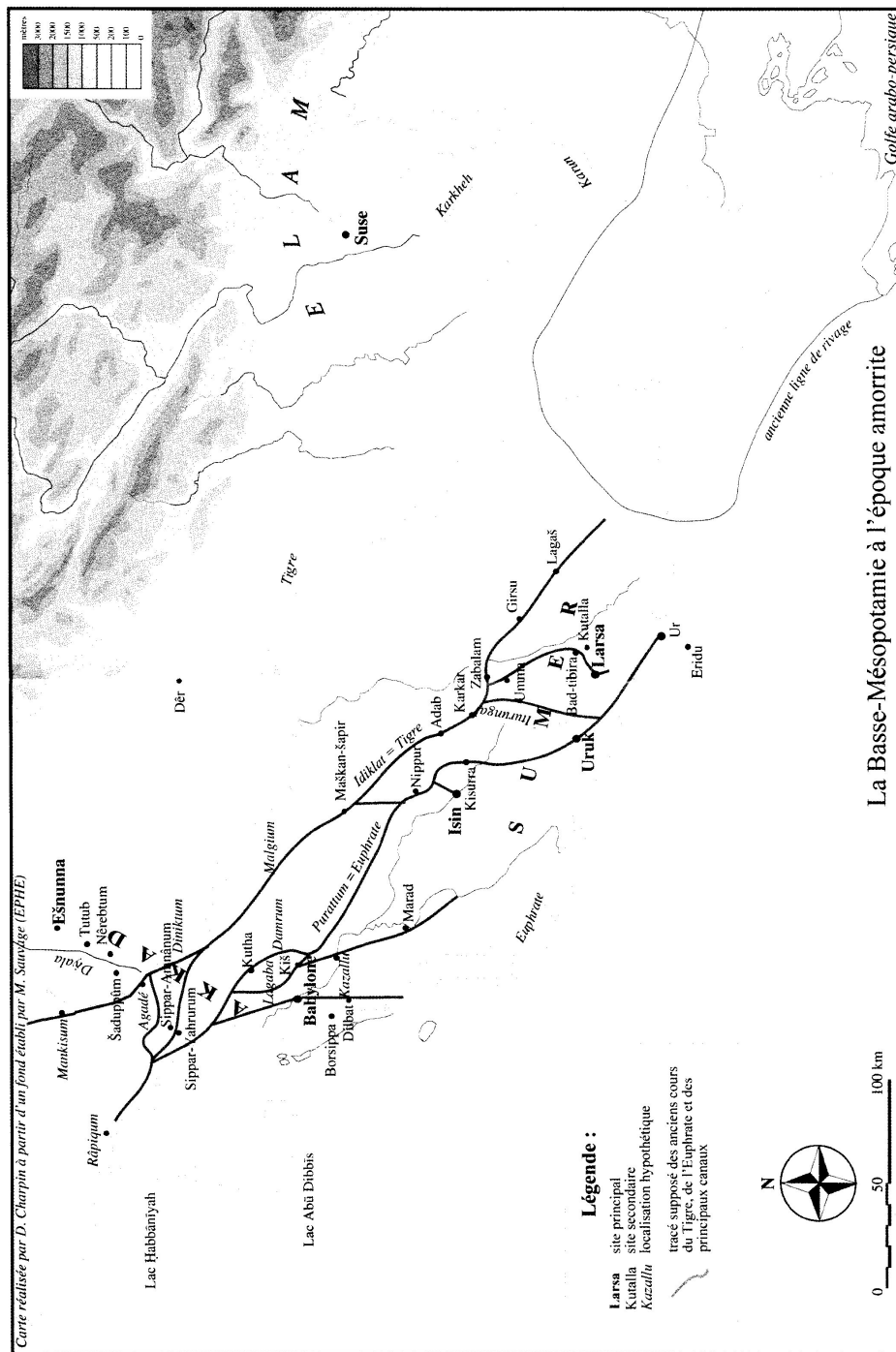
Nástěnná malba z paláce v Mari

*Ilustrace 1: Oba obrázky vyjmuty z knihy
NOVÁKOVÁ, Nea; PECHA, Lukáš; RAHMAN,
Furat. Dějiny Mezopotámie. Praha: Karolinum.
1998*

La Haute-Mésopotamie à l'époque des archives royales de Mari

Illustrace 2: CHARPIN, Dominique; EDZARD, Dietz Otto; STOL, Marten. Mesopotapien. Die altbabylonische Zeit (Orbis Biblicus et Orientalis 160/4). Gottingen: Vandenhoeck & Ruprecht. 2004

Illustrace 3: CHARPIN, Dominique; EDZARD, Dietz Otto; STOL, Marten. Mesopotapien. Die altbabylonische Zeit (Orbis Biblicus et Orientalis 160/4). Gottingen: Vandenhoeck & Ruprecht. 2004

dopis 14 104+

To my lord speak! Your servant Yaqqim-Addu (says), "The day I sent this tablet to my lord, 3 men of Bab-Nahlu, who had been taken to Ešnuna after the earlier coming up of Dammu-Tahaz to Mari and fled from the troops of Atamrum, came to me. I asked them for news and they told me the following: 'When troops arrived at Razama, as of their arrival, the troops of the city came out and beat the 7 hundred Elamites and 6 hundred Ešnunakeans. They took a break for ten days, and then the elders came out to Atamrum and told him the following: They (said), "We are for making peace. The (besieging) troops must withdraw half a mile 'from' their camp, and I shall supply silver." And he answered them as follows: He (said), "You (really) have decided the following: 'We shall deceive him with words. Let him withdraw from his camp, and we shall put a stop to the exertions of Idamaras.' If you are for making peace, why does Šarraya not come out to me? Go, put up a fight, strengthen your city!" And the townspeople answered him as follows: "The city is Zimri-Lim's, and his regular army went behind him (to Yamhad). Stay, until the lord of the city gets to you!" He (Šarraya) made his decision, strengthened the city, and started coming out regularly, and he was beating the Ešnunakean troops. And he (Atamrum) was heaping up earthworks going toward the city. The front of the earthworks reached the parapet of the wall of the lower town, and the townspeople cut off the city, and the wall - they made two holes, right and left toward the front of the earthworks. [At] night they (i.e., troops) entered [that] cut-off at the front of the earthworks, and in the early morning the troops of the city [came] out and beat half of those troops (of Atamrum). They made them drop the bronze 'lances' and their shields and brought them inside the city. The townspeople keep invoking the name of my lord ... ¹³⁰

¹³⁰ HEIMPEL, Wolfgang (2003): str. 489.

dopis 26 372

[To my lord speak! Your servant] Yarim-Addu (says), "[About] the issue of the Ešnunakean on which 'Hammu-Rabi instructed' me [], and (concerning which) I 'have written' to my lord - when Hammu-Rabi [went] to Parsipa, Ešnunakean messengers arrived but [did not meet] with him. A second day they stayed with him, and he made 'them spend the night' [and] gave them a response to their message and instructed Sin-[], the son of Kakka-Ruqqum, and 'Marduk-Mušallim' [the son of], and 'dispatched' [them] with them. They took [the small tablet] in their hands. They will make [the Ešnunakean] commit himself concordant with [that] tablet. [] will come, and 'Hammu-Rabi' will 'commit himself' over here. After he (the Ešnunakean) has 'committed himself' concordant with the 'small' tablet, Hammu-Rabi [will send] a large tablet, the [treaty] tablet, to the 'Ešnunakean'. He will make the Ešnunakean declare a sacred oath. [The Ešnunakean] will 'dispatch' a large tablet, the 'treaty' tablet, to Hammu-Rabi. They will 'establish' ties between them. [The terms] 'were established' between Hammu-Rabi and the Ešnunakean. At least, it is close, and they were clearly defined. Now, a response to the message of the party of Sin-[] and Marduk-Mušallim did not yet come back from Ešnuna, and (so) I did not write a report on that to my lord. After (sending) this tablet of mine, I will write a full report to my lord, once it (the response) arrives from Ešnuna.

"About the issue of Rim-Sin, king of Larsa - as my lord learned, his words are still the same. They certainly were not altered. He has become an enemy of Hammu-Rabi. His (Rim-Sin's) campaigners keep entering the land of Hammu-Rabi. They attack and bring out (something) . And any that got through (to Babylonian territory) brought back (something). They (the Babylonians) have tied up the messengers of Rim-Sin (and brought them) to the palace and are detaining those men. And [] 'unhappiness' [4 lines] is not in Maškan-Šapir. The messengers 'of' [Ipiq-Estar]' 'king' of Malgum, come regularly to Hammu-Rabi and the messengers of Hammu-

Rabi go regularly to him. Greetings go back and forth between them. A messenger from Warassa, king of Dir (of Ištaran), did not yet come to Hammu-Rabi. [And] a messenger from Hammu-Rabi did not go to him.

"Zimri-Šamaš, a servant of Atamrum, took (the road) with a travel group of Ekallatum and arrived in Babylon. Atamrum wrote as follows to Hammu-Rabi: 'Šu-Eštar and Marduk-Mušallim, servants of my father (Hammu-Rabi), arrived before me and [brought] a message of [my] 'father'. I 'paid' close attention to what my father wrote me. I saw in the hands of the gents [the presentation (gift)] that my father sent to me: garments, a dress, a headdress, a chair and []. I was very happy. I 'put on' the garments [and]. And I sat in the chair that my father sent me. I will always 'pray' [for my father]. About the tablet of the sacred oath that my father sent me - 'on' [that tablet are written] additional gods and additional words. [I] certainly [do not] for additional gods and [additional] words. On that tablet is written down the following: "You must be an enemy [of my enemies; you must be at peace] with those who are at peace with me." This my father wrote me.

"And as I do not detain [] for my father, I []. They gave up that city in accordance with an inscription. They made me declare [a sacred oath]. I 'declared' the following: "[shall not detain you (pl.) . I shall not []. I shall [] you safe and sound to your city." This sacred oath I declared to them. []. Let those troops move on to Ešnuna. [I shall] not []. And I shall [declare] a sacred oath to my father.' Atamrum [wrote] thus to HammuRabi. On the same day Hammu-Rabi [wrote] 'Išme-Dagan', 'The Ešnunakean troops that Atamrum conducts, bring 'them' all the way [to] their []!' And he wrote 'Atamrum' as follows: 'I have written 'to' Išme-Dagan, "'When' you get well []." Išme-Dagan []. [And] 'you, declare' a [sacred] oath [to me]! [], answer me forthrightly! [].' [This] 'Hammu-Rabi' wrote Atamrum."¹³¹

¹³¹ HEIMPEL, Wolfgang (2003): str. 325.

dopis A.96

Par Šamaš du [ciel], Atamrum, fils de Warad-Sîn, roi d'Andarig, a prêté serment:

«Je jure qu'à partir de ce jour, tant que je vivrai, je ne commettrai pas de méfait contre Zimrî-Lîm, fils de Yahdun-Lîm, roi de Mari et du pays bédouin, contre sa ville, son armée et son pays et qu'envers Zimrî-Lîm, fils de Yahdun-Lîm, roi de Mari et du pays bédouin, *je ne pécherai pas...*

(1 ou 2 1. manquent.)

Je jure que ce j'ai écrit à Zimrî-Lîm, fils de Yahdun-Lîm, roi de Mari et du pays bédouin, je ne le lui ai absolument pas écrit par mensonge ni par malveillance, et que c'est vraiment sans arrière-pensée que je le lui ai écrit.

Je jure que les paroles d'amitié qui font l'objet de mon serment à Zimrî-Lîm, fils de Yahdun-Lîm, roi de Mari et du pays bédouin, c'est avec avec une complète sincérité que, venant le trouver, je les formule.»¹³²

dopis A.257

Dis à mon Seigneur: ainsi parle Ibâl-pî-El, ton serviteur.

J'ai pris connaissance de la réponse à la tablette de Hammu-rabi que mon Seigneur a fait porter chez moi, au sujet du pays d'Ešnunna et que mon Seigneur a écrite à Hammu-rabi, lui disant: «Si les nobles d'Ešnunna t'ont donné leur accord, exerce toi-même la royauté d'Ešnunna et, dans le cas contraire, installe à leur royauté un de la famille royale qui se trouve chez toi.»

¹³² DURAND, Jean-Marie (2002): str. 453.

Voilà ce que mon Seigneur avait écrit à Hammu-rabi et c'était bien dit. Mais comment les notables d'Ešnunna l'accepteront-ils pour roi? On a écrit qu'ils venaient de prendre un chef de section pour roi...

(...)

... à mes édits ...¹³³

dopis X 34 + X 113

Dis à l'Étoile, mon père et mon Seigneur: ainsi parle Kirû, ta fille.

Au sujet du projet que j'aïlle vers toi, plus d'une fois tu m'as écrit. Mon seigneur ne m'a point laissé aller, et moi-même, aujourd'hui, je t'écris réponse à ton projet. Mon seigneur Hâya-Sûmû m'a dit ceci: «Si toi et moi, allons ensemble, à qui alors laisserons-nous la ville? Jusqu'à ce que, moi, je sois revenu de Mari, demeure ici!» Voilà ce que mon seigneur Hâya-Sûmû m'a dit.

En fait, le jour où Hâya-Sûmû me reviendra au pays de l'Ida-Maraş, que mon Seigneur expédie un char et une litière avec lui, pour que je puisse aller vers mon père et mon Seigneur et que je sacrifie aux dieux de mon père. Qu'alors tout se passe bien pour moi chez toi! D'ailleurs mes dispositions sont prises pour aller.

Autre chose: avec cette tablette de moi, j'envoie chez toi dame *Alla*; que fasse très attention à ce qu'elle a à dire, l'Étoile, mon père et Seigneur! En outre, cette affaire à personne ne la dis: il faut que mon père et Seigneur m'installe sur le trône de la reine; qu'il fasse ce qu'il faut pour que mon coeur ne soit plus chagriné! C'est en toi seul que j'ai confiance!¹³⁴

¹³³ DURAND, Jean-Marie (2002): str. 469.

¹³⁴ DURAND, Jean-Marie (2000): str. 436.